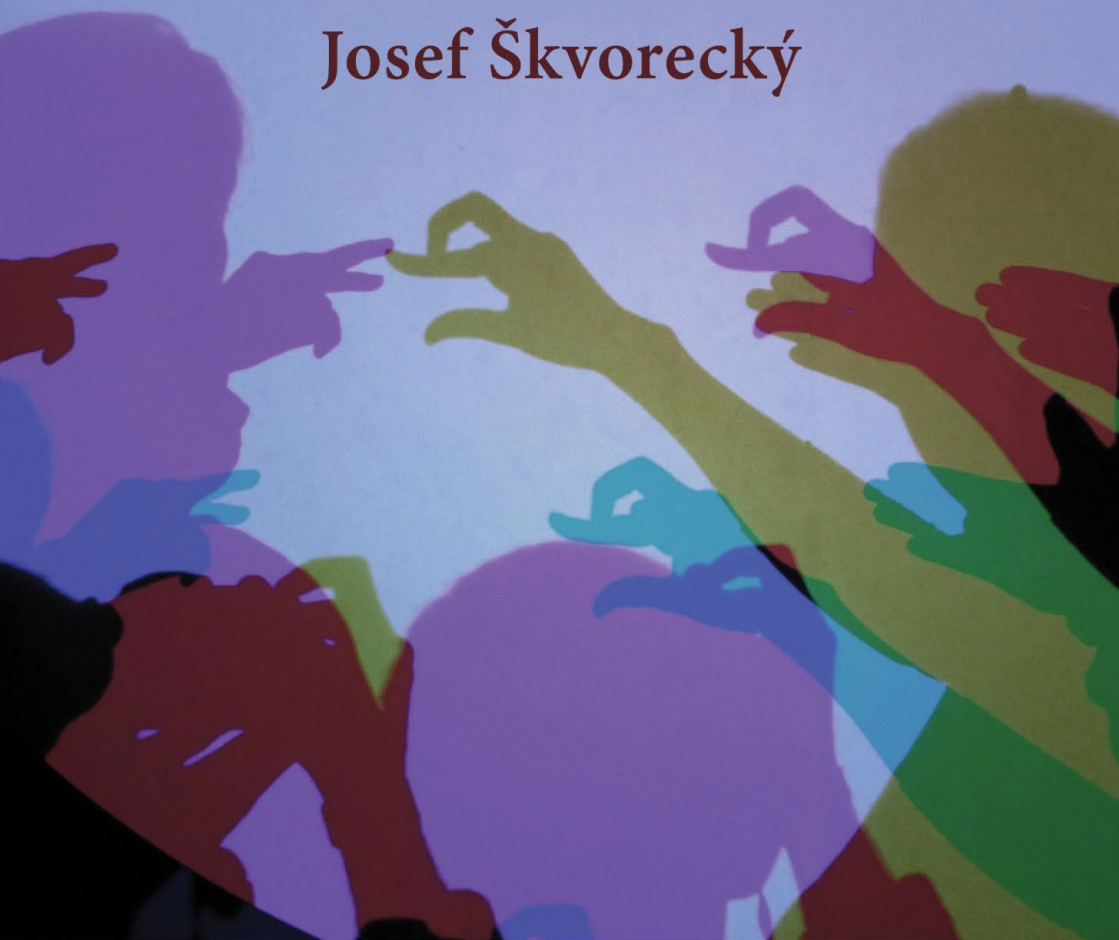




Městská knihovna v Praze

# LEGENDA EMÖKE

—  
Josef Škvorecký



**Hledáte místo, kde...**

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

**Právě jste ho našli!**

## **Městská knihovna v Praze**

**43** poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,  
**2 000 000** dokumentů, **60** Kč za registraci

[www.mlp.cz](http://www.mlp.cz)

[knihovna@mlp.cz](mailto:knihovna@mlp.cz)

[www.e-knihovna.cz](http://www.e-knihovna.cz)

[www.facebook.com/knihovna](http://www.facebook.com/knihovna)

# Legenda Emöke

Josef Škvorecký

Znění tohoto textu vychází z díla [Legenda Emöke](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze v roce 1963. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

## §

Text díla (Josef Škvorecký: Legenda Emöke), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.



Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 20. 2. 2019.



*SÁŘE*  
*která to všechno dobře ví*

*Ó matko molů, matko lidí, matko všeho,  
dej molům sílu k návratu do světa přetěžkého,  
že jsou tak útlí a že tolik je jich zapotřebí ve  
světě, kde stvůry mamutí se šklebí!*

TENNESSEE WILLIAMS  
(překlad Stanislava Mareše)

PŘÍBĚH SE STÁVÁ A ZAPADÁ A NIKDO JEJ NEVYPRÁVÍ. Potom někde žije člověk, odpoledne jsou horká a marná a přijdou Vánoce a člověk umírá a na hřbitov přibude nová deska se jménem. Dva, tři, muž, bratr, matka nosí ještě několik roků to světlo, tu legendu v hlavě, a potom také umřou. Pro děti je to už jenom starý film, nezaostřená aura rozlité tváře. Vnuci nevědí nic. A ostatní lidé zapomenou. Po člověku není už ani jméno, ani vzpomínka, ani prázdno. Nic.

\* \* \*

Ale budova, rekreační středisko, bývalý hotel, penzión, venkovský hostinec či co to bylo, skrývá dosud ten příběh dvojí lidské pošetilosti a stíny jeho postav lze snad ještě dnes spatřit v místnosti pro masovou zábavu nebo v pingpongovém sále jako zmaterializované představy vlkodlaků v opuštěných starých domech, jež tkví v zajetí mrtvých lidských myšlenek a nemohou se hnout z místa, sto, pět set, tisíc let, možná navěky a navždycky.

\* \* \*

Strop té místnosti se svažoval, byla to podkrovní komora a okno měla vysoko nad podlahou, nebylo z něho vidět ven, jenom když člověk přistrčil ke stěně stůl a vylezl na něj. A hned první noc (byla horká, srpnová, pod oknem šuměly jasanů a líp jako vzdálené hučení diluviálního moře a dovnitř proudily noční vůně trávy a kobylek a cikád a cvrčků a lipových květů a cigaret a z městečka zaznívala hudba, cikánská muzika, hrající Glen Millerovu starou In the Mood, ale houpavým cikánským rytmem, a pak Dinah a pak St. Louis Blues, ale byli to cikáni, dvoje housle, basa, cimbál, a ne

boogie-woogie, ale cikánský houpavý puls a primáš cifroval v blues tóninách a houpavým cikánským rytmem) začal učitel mluvit o ženských. Hovořil ve tmě, v posteli, chraplavým hlasem a snažil se ze mne vytáhnout, jak na tom jsem já se ženskými. Řekl jsem mu, že se před Vánoce budu ženit, беру si vdovu, vdova se jmenuje Irena, a myslel jsem přitom na Margitku a na jejího muže, který mi vzkázal, že mě zmlátí, jestli se ještě jednou ukážu v Libni, a na libeňskou pouť a na Margitku s uřvaným červeným nosem jako nos hliněného trpaslíka dole na zanedbané, pohřební zahradě za hotelem, penzionem, rekreačním střediskem či co to bylo. On vykládal pak sám o ženských, slova plná oplzlých představ, vulgární, sprostá se mu valila z huby, z toho králičího mozku, a hluboce mě skličovala. Jako by po mně sáhla smrt z pouště toho venkovského učitele, kterému bylo padesát, měl ženu a tři děti, pětitřídní školu a žvanil tu o ženských, o pohlavních stycích s mladými kantorkami, které musily opustit matku a odejet s dvěma odřenými kufry bůhvíkam daleko do hor, do pohraničí, do vesnice, kde nebylo kino, jen hospoda, jen pár dřevorubců, pár cikánů, pár osídlenců, které sem zahrnaly všelijaké plány a žádosti a sny a špatná svědomí, a jenom opuštěná fara a předseda národního výboru, bývalý nádeník na švarcenerském panství, jenž si nesl v krvi dědičný vzdor mnoha generací, které svlažovaly půdu vlastním potem, ale samy půdu neměly, a jehož sem po revoluci zahrnal ten vzdor, ten hlad po půdě, a nyní ji měl a dřel se na ní zas jako dřív, jako všechny ty generace jeho šlachovitých a neholených předků, ale půda byla teď jeho, a pak učitel, který jediný ze všech uměl hrát na housle a znal slova jako Karel Hynek Mácha a Bedřich Smetana a Fibich, v nichž bylo zakleto kouzlo dívčích vlasteneckých ideálů i poezie učitelského ústavu, kde se mladé ženy připravují na nejkrásnější povolání, a měl ženu a (tenkrát) dvě děti a bylo mu čtyřicet, ale říkal, že ji miluje, psal jí dopisy učitelským krasopisem a básně, které jako by už někde četla (učitel měl starou příručku milostné



korespondence s milostnými verši anonymních básníků, které si přizpůsoboval okamžité potřebě), a ráno mívala na katedře kytičku petrklíčů nebo snítku protěže nebo karafiát nebo svazek konvalinek a poslouchala ho, scházela se s ním za vesnicí, v kleči, v borovém podrostu, kde přes holé kopce foukal vítr pozdního léta a městečko stálo studené s kostelní věží trčící k nebi, oprýskané, zažloutlé, napůl opuštěné pod ocelovým měchem podzimních mraků, a potom svolila a vzala ho do svého pokoje a on mi teď vypravoval „... řekla, že je moc světlo, že se stydí, jenomže tam neměla nic než žárovku na šňůře, žádný stínítko, nic, tak jsem z ní stáh kařata, takový modrý, trikotýnový, a pověsil jsem je na tu žárovku a hnedka tam bylo jako za Německa v tramvaji vo zatemnění, a pak jsem jí to udělal...“. Byl to člověk úplně ovládaný smrtí a na mě klesla pustota toho života, pustějšího než život myši nebo polního vrabce nebo pásovce, zavřeného v drátěné kleci v zoologické zahradě, který jen dupe na plechové podlaze a dychtivě a rytmicky frká čumákem a pak se nažere a pak se vykopuluje a zase běhá a frká a dupe a spí, protože je to pásovec, komické zvíře, které žije optimálně podle zákona pásovců, ale tohle byl člověk, donedávna řídící učitel a člen národního výboru, teď z trestu přeložený na dvoutrídku do pohraničí („Zased si na mě inspektor, velkej soudruh, víte, záviděl mi, protože sám je na mladý kantorky levej.“), pokračovatel staré tradice učitelů, kteří kdysi, už dávno, přinášeli knihy a hudbu a krásu a filosofii do horských chalup a do takových vesnic, jako byla tato vesnice, manžel ženy, která zůstala sama ve vnitrozemí a dostávala odlučné, otec tří dětí, a žil podle zákona polních myší nebo pásovců.

Ta dívka (ne učitelka, ale ta, která seděla první den večer vedle nás u stolu v jídelně a poslouchala kulturního referenta, jenž rozvíjel dalekosáhle obsažný plán masové činnosti v našem turnusu) měla postavu, jakou mívají tanečnice, štíhlou jako noční lucerny, chlapecké boky a skleslá něžná ramínka a ňadra podobná ňadrům stylizovaných soch, jež neruší tu štíhlou, mladou symetrii těla

v trikotu. A oči mandlové, gazelí, tmavé, vypálená nitra milíře, a vlasy cikánek, až na to, že byly vykartáčované do matně lesklé černě mramoru. Šli jsme vedle ní po celý ten den, byl to výlet do poutního místa Mariatal, kam se dříve sjížděli věřící z celého Rakousko-Uherska nebo snad z celé Evropy, a teď to bylo opuštěné a zanikající lesní údolí a já cítil po jejím boku ostych a všechna témata se mi zdála bezvýznamná a také nepoužitelná. Nebylo možné s ní mluvit o obvyklých věcech, zapřádat konverzaci, kde slova neznamenaají nic nebo jen tolik co kohoutí volání nebo hýkání výra, který v korunách borovic láká samičku. Zdálo se mi, že je třeba mluvit o myšlenkách. Nebyla to dívka, jakým se člověk přibližuje v kavárně a řekne Smím prosit, slečno, a potom něco, že hezky hrajou a že má krásné šaty a jaké má telefonní číslo, a pak se na to číslo zavolá a ona buď nepřijde, nebo přijde, a když přijde, jde se zase tancovat a pak se už nemusí mnoho mluvit a záleží na tom, má-li člověk byt nebo garsoniéru nebo alespoň bytnou, která mlčí, a když nemá nic z toho, tedy dost peněz na dva pokoje v hotelu. Tohle však byla hluboká dívka a někde v hloubce její duše ležela ukryta životní filosofie a muselo se mluvit o té filosofii a jenom tak se k ní mohl člověk přiblížit, jinak ne. Učitel to ovšem nevěděl a vyrážel skřeky, prskal vulgárními slovy, oplzlými schémata konverzace z tancovaček, vtipné konverzace venkovských a předměstských seladonů, střídal a zkoušel obraty a triky, které od dívky vyžadují přesné odpovědi a přesné fráze, jako dialog kněze a ministranta, v odvěkém sexuálním rituálu navazování známostí, ale ona nepoužívala oněch petrifikovaných sponsorií, mlčela a říkala jen Hej (byla to Maďarka, neuměla česky, mluvila zvláštní řečí smíšenou ze slovenštiny a maďarštiny a nějakého cikánského či podkarpatoruského jazyka), nebo Ne, a učitel brzy všechny své triky a schémata vystřídal, odmlčel se, utrl nějakou travinu z okraje cesty a strčil si ji do úst, začal ji žvýkat a šel, zmožen a mlčky a s tou travinou čouhající mu z úst rovně dopředu. Vtom přeletěla přes cestu obrovská vážka a já se dívky

zeptal, ví-li, že kdysi žily na zemi vážky, které měly rozpětí křídel tři čtvrtě metru. Podivila se a řekla, že to snad ani není možné, a já začal mluvit o třetihorách a druhohorách a o Darwinovi, o vývoji světa, o slepém a nutném běhu přírody, kde slabší požívá silnějšího a živočichové se rodí proto, aby sháněli potravu, měli mláďata a zemřeli, a jiný smysl to nemá, smysl je vůbec lidský pojem a příroda je strohý kauzální nexus, a nikoli barevná, smysluplná, mystická teleologie. A tu ona řekla, že nemám pravdu, že příroda má smysl, i život. A jaký? zeptal jsem se a ona řekla Je to Bůh. „Tak už toho nechte,“ řekl učitel. „Slečno, nemáte chuť na pivo? Je vedro jako vo prázdninách.“ Ale ona zavrtěla hlavou a já řekl Vy věříte v Boha? Věřím, řekla, a já řekl Bůh není. Bylo by krásné, kdyby byl, ale on není. Vy jste k němu ještě nedospěl, řekla. Jste dosud fyzický člověk, jste ještě nedokonalý. Ale jednou k Němu dospějete. Jsem ateista, řekl jsem. Já jsem také byla ateistka, řekla, ale prohlédla jsem. Poznala jsem Pravdu. Jak se to stalo? zeptal jsem se ironicky, neboť byla štíhlá jako tanečnice a tanečnice sice často chodí do kostela a klekají a křížují se, ale v Boha nevěří, totiž nepřemýšlejí o něm, mají ho jako pověru, podobně jako na sebe nechávají plivnout, než vstoupí na jeviště, než nasadí profesionální úsměv a vyběhnou miniaturními krůčky do záře reflektorů. Když jsem se vdala, řekla, a učitel, který do té chvíle šel zase mlčky a žvýkal novou travinu, procitl ze stuporu pitomců a řekl: „Vy jste vdaná?“ Ne, řekla ona. Jsem vdova. Ale když jsem byla vdaná, naučila jsem se věřit. Váš manžel byl zbožný? zeptal jsem se. Zavrtěla hlavou. Ne, řekla, on byl velmi fyzický, neměl v sobě vůbec nic z psychického člověka. „Tak to jste mladá vdova, co?“ řekl učitel. „A vdala byste se znova?“ Ne, řekla Emöke, (jmenovala se Emöke, byla to Maďarka, její otec, poštovní úředník, byl po záboru jižních slovenských okresů přeložen do Košic a jmenován poštmistrem, udělal tedy kariéru, na kterou celý život čekal, stal se z něho pán a začal panský žít, s pianem, salómem, s dcerou na gymnasiu se soukromými hodinami francouzštiny). Já

se už nikdy nevdám. Proč jste tak rozhodnutá, zeptal jsem se. Po-  
něvadž jsem poznala, že v životě mohou být vyšší cíle, řekla. Jako  
vy, pravila, říkal jste, že to věčné kolotání tvarů nemá smysl, že to  
jsou jen příčiny a následky. Tak se to zdá být vám. Ale já v tom vidím  
smysl, který vy v tom ještě nevidíte. Jaký? zeptal jsem se. Všechno  
to směřuje k Bohu, odpověděla. K splynutí s Ním. V tom je smysl  
všeho života.

Mezi věřícími a nevěřícími není dorozumění, ale hradba, ocelový  
pancír, o nějž se argumenty lámou. Dělal jsem, co jsem mohl, abych  
jí vysvětlil, že to je právě jen její lidská představa smyslu a nutnosti  
nějakého smyslu, kterou si člověk vkládá do toho slepého a nesmysl-  
ného přírodního dění, že to je to, o čem jsem mluvil, smysl že je  
antropomorfní představa, vzniklá z toho, že každé lidské konání má  
nějaký „smysl“, vaříme, abychom se mohli najíst, jsme na rekreaci,  
abychom se osvěžili, čistíme si zuby, aby se nám nekazily, a tuhle  
představu smyslu přenášíme pak do přírody, kde nám chybí, ale  
ona se jen usmívala a na všechny moje důkazy a argumenty a na  
bezmocný vztek (nebyl to zlý vztek, ale zoufalý vztek, že ji nemohu  
přesvědčit o tak zřejmých pravdách, že je tu něco, nějaká schopnost  
nebo neschopnost, něco mimo logiku, co se suverénně vzpírá  
důvodům) odpovídala jen mírným, klidným, skoro povzneseným  
úsměvem a slovy Vy jste prostě fyzický člověk. Jste ještě nedokonalý.  
Tu jsem se jí zeptal, jestli ke mně tedy necítí nenávist nebo  
jestli mnou neopovrhne, když jsem ateista, a ona zavrtěla hlavou  
a řekla Lituji vás. A proč? Protože snad budete muset prožít ještě  
mnoho životů, než se stanete dokonalým. A než poznáte pravdu.  
Mnoho životů? zeptal jsem se. Ano, řekla Emöke. Protože se musíte  
stát psychickým člověkem, než uzříte pravdu. „To vy věříte na stě-  
hování duší, slečno?“ řekl učitel. Nezáleží na tom, jak se tomu říká,  
pravila. Ani Bůh nemusíte říkat. Na slovech nezáleží. Ale musíte  
znát pravdu.

Vkročili jsme do toho lesního údolí Mariatal, kde stál bílý poutní kostel a k němu vedla široká ulice opuštěných poutových bud, které voněly zatlívajícím dřevem. Prkenné pulty, kde kdysi dávno leživaly hromady perníkových srdcí, svatých obrázků, zrcátek s obrazem kostela a z horního trámu se kývaly černé, bílé a červené růžence, stříbrné a zlaté madonky na řetízcích, miniaturní kropenky s obrázkem boží rodičky, kříže z plechu, ze dřeva s plechovými Kristy, vyřezávané, hladké, boží požehnání na stěny venkovských sednic, obrazy mariatské Panny, dotýkané obrázky a voskové devocionálie a vedle stála bouda se špalkem tureckého medu a muž v bílé zástěře s fezem na hlavě z něho zakřiveným sekáčkem obratně usekával lepkavé a sladké šupiny, a kousek dál byly stánky se žinylkovými šátky, s bavlněnými punčochami, se skleněnou bižutérií, párkařský stánek a zase bouda se svatými obrázky a venkované v černých šatech a černých kloboucích si utírali zpocené obličejy do červených kapesníků a černé šněrovací boty na nohou měli zaprášené od dlouhé cesty a babičky v bílých nedělních šátcích a utahané děti a znavené vesnické párky, které se sem přišly pomodlit za zdar mladého manželství, za početí, které nepřicházelo, a staří lidé za šťastnou hodinku smrti, z kostela zněly varhany a poutní zpěv a cesta se zatáčela lesem po stráni vzhůru, lemována bílými kapličkami, kde na dřevěných oltářících byly ručně malované výjevy ze života světců a světic božích, teď už dávno vybledlé a oprýskané, otřelé mnoha dešti a drsným horským počasím, a na schůdky jedné kapličky si vylezl kulturní referent rekreačního střediska v šortkách a s chlupatýma pavoučíma nohama (první večer vykládal o kulturním plánu turnusu, ale druhý den večer se ožral a třetí den vyspával a nakonec na večírku na rozloučenou se zpil úplně do němoty, svalil se pod pódium s hudbou a muzikanti na něho vylévali sliny ze saxofonů) a začal přednášet o poutním místě a hned z prvních slov mi bylo zřejmé, že neví nic nejen o katolické církvi a dogmatice a liturgii a tradici a katechismu a církevních

a biblických dějinách, ale vůbec o ničem, udělal vtip o tom, že si sem do Mariatalu neplodné manželky a impotenti chodili vymodlit mízu, a pak zvažněl a přednesl expozi o náboženství, úžasnou mišmaš nejzoufalější vulgarizace poznatků Engelsových, vědu přežvýkanou pro utěsněné mozky a použitou jako odvedená práce za těch dvanáct stovek měsíčně, které kulturní referent bral, ne popularizaci vědy pro neškolený, ale přirozeně inteligentní mozek pracujícího člověka, ale sprosté polo- a čtvrtpravdy pro příživnické pijavky, kterým je pravda šumafuk, ne vědu, ale pavědu, profanaci vědy, výsměch, urážku vědy, ne pravdu, ale pitomost, necitlivost, necitelnost, hroší tupost, hroší kůži, jíž nemohly proniknout šípy té tragické zoufalé poezie zoufalého snu, který skuteční teprve budoucnost v komunistickém světě budoucí moudrosti bez ožralých obejdů, štítících se manuální práce a živících se špatně naučenými větami průvodců po starých zámčích, té poezie slunečných poutních dnů, kdy do hlasů varhan vřeští papírové frkačky a vůně jehličí a borovic je prosycena sladkým zápachem kadidla a malí ministranti s červenými nebo zelenými límci a v šněrovacích botách pod komží horlivě kývají dýmající kadidelnicí a nádherou lesa a jeho stínů a světél a kukaččích volání kráčí kněz v zlatém ornátě a pozvedá zářící monstranci, v jejímž třpytivém středu je ten bělostný kruh, ten nejdokonalejší plošný tvar starých Řeků, a monstrance pluje nad skloněnými hlavami v šátcích a nad šedinami venkovských stařečků, oblitá kouřem kadidel, zatopená září slunce a lesního stínu jako symbol té věčné lidské touhy a naděje, která bude realizována zde a na této zemi, ale která není možná, není myslitelná, uskutečnitelná bez této poezie prosté lidové víry v dobro, jež konec konců světu vládne, v lásku, ve spravedlnost; víry, naděje a lásky, jaké nebyl schopen mozek toho opilého, vulgárního, tupého kulturního referenta.

Ten večer v ložnici mi učitel řekl: „Se mi zdá, že to se ženskéjma moc neumíš. Copak takhle se de na babu? S řečičkama vo pánubohu

a vo dynosaurech a tak? Takhle jí, hochu, za ten tejden do postele nedostaneš.“

\* \* \*

Vyprávěla mi potom, jak to bylo. Emöke. Učitel vstával časně a brousil ráno pod jejími okny, cenil na ni žluté zuby a volal za ní svoje seladonské vtipy, jakmile se objevila v okně, aby z napjaté šňůrky sundala bílé ponožky, které si večer vyprala a pak je pověsila do okna uschnout. Učitel říjel pod oknem, když mu jen vlídně a chladně řekla Dobré jitro a on navrhl: „Nechcete si po ránu trochu proprat plíce, slečno? V lese je úplnej ozón!“ a ona zavrtěla hlavou a řekla mu Ne a on odcházel sám a pak celý den kroužil kolem ní, s očkama svítícíma v požívačné tváři, v mozku se mu převalovalo těch několik myšlenek, které měl v moci, ne myšlenek, ale konverzačních schémat, a vždycky čas od času popošel k ní a některé z nich vytáhl a použil, neuspěl a zase odešel a zase svítil očkama, pozoroval ji mlsně z dálky a obcházel jako načepýřený kohout kolem nedosažitelné cizí slepice. Vyprávěla mi ten příběh, tu legendu. Byla jako z kalendáře, jako příběhy, které prý svěřovaly prostitutky zákazníkům v nevěstincích, o mládí v šlechtických domech, o pádu a zchudnutí a žalostném prodeji vlastního těla. Jak po válce zůstali v Košicích, ale otec, maďarón, exponent režimu, úředníček a fašista, byl zničen, znemožněn, bez penze, bez možnosti žít, příliš starý a nemocný, aby mohl jít na silnici nebo do lesa k drvoštěpům, a matka sehnutá a odmítající tělesně pracovat, a ona mladá, v sextě maďarského gymnasia, které zrušili, a tu přišel ten člověk, patřily mu statek a vinice, měl v Bratislavě hotel, byl boháč, pětáctýřicátník, a ona svolila, aby zachránila rodinu před bídou nebo smrtí hladem nebo stářím v chudobinci, byl pánovitý, zlý, omezený, na nic nevěřil, na Boha, na demokracii, na lidskou slušnost, na nic, jen na sebe, a chtěl syna pro svůj statek a hotel a vinici, ale neměl národnostní

předsudky a nevadilo mu, že je Maďarka. Narodila se jim dcera a tu od ní odešel a zpil se do němoty a týden na ni nepromluvil a pak ji začal také bít, když byl opilý, na statku se scházela bujná společnost, přijížděla auta z Bratislavy, z Košic, z Turčanského Svatého Martina, v jeho pracovně se konaly porady, stal se členem demokratické strany, ale ona na to nemyslela a tenkrát, když k ní v noci přicházel a s dechem páchnoucím jako sklep si na ní vynucoval to, co pro něho snad bylo rozkoší, ale pro ni utrpením a hanbou, tenkrát, když poznala toho muže s býčí šíjí a s těžkým dechem, poznala také pravdu, seznámila se s jiným mužem, zahradníkem, který měl tuberkulózu a pak zemřel, ale začal jí půjčovat knížky o cestě k Bohu, o rozvoji duchovních sil, o psychickém vesmíru a záhrobním životě a ona pochopila, že to vše tady je jenom nesmírný proces očištění od poskvrny zla a zlo je hmota a člověk se očišťuje od hmoty, od těla, od žádostí a jeho cíl je v Duchu, ale ani tam ne, i to je jen stadium, vyšší než fyzické, ale konečný cíl je Bůh, splynutí s Ním, rozpuštění vlastního já v té nekonečné hladině blaženosti, z níž tryská mystická boží láska a dobrota.

On potom přišel o život. Po Únoru mu sebrali hotel a potom statek a pak ho zavřeli, ale on uprchl, pokusil se přeplavat Dunaj do Rakouska, ale byl zastřelen. Ona dostala místo úřednice, naučila se účetnictví a je dobrou účetní, žije teď v Košicích s malou dcerkou, o kterou se stará, rodiče už jsou oba mrtvi a ona chce dcerku vychovat k pravdě, kterou sama poznala.

Půjčila mi potom některé ty knížky. Byly to svázané ročníky jakési metapsychologické a theosofické revue, četl jsem tam článek o účincích amuletů a o prospěšnosti měděného kruhu, jenž nosí-li se v době přísluní Marsu na nahém těle, chrání před revmatismem a krvotokem, a zeptal jsem se jí, není-li jí to divné, že lidé tolik zdůrazňující ducha zároveň tak horlivě pečují o tělo, neboť tři čtvrtiny těch theosofických předpisů týká se ochrany před chorobami, a věří-li ona tomu všemu. Odpověděla mi, že v každém stadiu



existence nutno plnit zákony, které dal Bůh, a zákony fyzické existence vyžadují péči o fyzické zdraví; a co se předpisů týče, nezkusil jsem je, ale popírám jejich účinnost; také jsem ještě nedokonalý a bráním se pravdě, všichni prý se brání pravdě, ale všichni ji jednou poznají, protože Bůh je Milosrdenství. A při těch slovech měla v očích ten výraz, pohled, záblesk úzkosti, jako by se bála, že ji chci o něco okrást, o tu jistotu, kterou má a bez níž by už nemohla žít, nést tíhu té vdovské existence, tíhu smrti a života, nešťastného a zničeného; výraz mučeného lesního zvířátka, které očima prosí, aby je člověk netrápil a pustil do jeho lesní svobody, aby je ze své moci nechal odejít.

Učitel se mě ptal, jak jsem s ní daleko. Věděl jsem, že ji mám, jako to lesní zvířátko, v divné moci, v jaké někdy muži ženy mívají, bez zásluh, bez poctivého přičinění, bez přání, prostým neznámým faktem náklonnosti a poddanosti, ale nevyznal jsem se v tom, jako jsem se vyznal jindy, u Margeritky, která byla prostá a erotická a nesložitá, a jenom jako by někde mezi mnou a jí na neviditelných spojeních nervových paprsků rostlo jakési drama, jakési možné naplnění, jež by mohlo zrušit tu zoufalou a zcestnou iluzi, proměňující štíhlé tělo a půvabnou tvář a drobná ňadra tanečnice a tu lidskou tvořivou sílu poctivé práce v mátožnou existenci jejího bludného kruhu.

Učitel se zamračil, zavrčel a prudce se otočil, až postel zavržala.

\* \* \*

Dva dny před skončením turnusu přšelo a rekreanti hráli ping-pong, karty anebo seděli v jídelně, chvíli někoho nutili, aby zabrnkal na piano, chvíli o něčem hovořili, kulturní referent se probral z opice předešlého večera a pokoušel se stmelit jakýsi kolektiv k jakési hře, které říkal francouzská pošta, ale přemluvil jenom starší manželský pár, jeho, který byl vedoucím konfekce v Pardubicích a bývalým majitelem konfekce a měl břicho a široké pumpky, a ji, tlustou, hodnou,

ještě v padesáti letech vyrážející naivní výkřiky překvapení jako osmnáctileté dívky u kolotoče, která ožívala vždycky u oběda, ale ne proto, že by byla hltavá, lačná jídla, ale protože jídlo byla jediná věc, které v životě porozuměla, jinak pro ni všechno bylo mlžina života, řízená světly bezpečných staletých konvencí, prvního mateřského poučení, tanečních, rodiči pečlivě vybrané známosti, námluv, svatby, nedělního kostela (ale kdyby se jí někdo zeptal třeba jen na základní pojmy teologické vědy, nevěděla by nic, jen prostě chodila do kostela, zpívala ječivým nehudebním sopránem písně z kancionálu, klekala, bila se v prsa, křížovala se prsty namočenými ve svěcené vodě, světla kočičky a dávala sloužit zádušní mši za mrtvou maminku), dvou nebo tří porodů a kuchyně, která byla ostrovem bezpečnosti a kde se proměňovala v umělkyni, ve virtuosku mající absolutní sluch pro vůně a chutě, jako houslista rozezná čtvrt tónu i osminu tónu, ne mozkiem, ale citem, něčím, co ostatní nemají a nikdy nemohou mít, co není výsledkem pěti nebo sedmi let učení v kuchyni u matky, ale darem shůry, kusem nesmrtnosti, propůjčeným člověku navíc k jeho prostým obvyklým schopnostem a k mdlému mozku, v němž se pomalu pohybuje několik zakrnělých myšlenek, a k srdci, zalitému tukem, které není schopno falše a zloby, ale jen zvířecí, živočišné lásky k dětem, k manželovi, k rodině, k lidem, k životu, a odevzdanosti ke smrti, která je posledním z těch bezpečných světél, lemujících cestu od prvního procitnutí mlžinami života. A pak starou švadlenu, starou pannu, která prožívala svou první dovolenou mimo žižkovský domov, vzornou pracovníci komunálního podniku Pánské prádlo, která celý ten týden proseděla, prostála, prochodila a nevěděla, co má dělat, a neměla o čem mluvit, protože tu nikoho neznala a v životě neznala nic než pánské košile, ale nikdy nepoznala muže a lásku a žila zakleta mezi prózou košil a primitivní poezií staropanenských snů; a páska, jenž se první tři dny marně ucházel o copatou Slovenku, která dala přednost černovlasému technickému úředníkovi, bývalému střelci R. A. F.,

jenž měl sice ženu a dítě, ale umění, v němž učitel nepřekročil nikdy stadium nejdiletantičtějšího amatérismu, dovedl k vrcholu dokonalosti možné v tomto omezeném umění, a pásek se nakrkl, zatvrdil, stáhl se se svými pruhovanými ponožkami a černou hedvábnou košilí do vzdorné samoty sálu masové zábavy a nyní byl napůl získán pro hru francouzská pošta, vzdorný a trucovitý; a konečně neurčitého zamlklého muže, který byl snad mistrem v jakési továrně, ale nikomu neřekl ani slovo, a s těmito lidmi zmítanými pocitem téměř povinnosti užít si ten týden, tu výhodně levnou, či dokonce bezplatnou rekreaci, a bezradností, pokud jde o způsob, jak uskutečnit toto užítí, neboť všichni podleli omylu, že je možno užít si čas způsobem jiným, než na jaký jsou zvyklí, lidé, kteří neznali nic než práci a práce se jim stala potřebnou jako vzduch a jídlo a nyní přesazeni do života lidí bývalých dob, kteří práci nikdy nepoznali, manželek zámožných úředníků, důstojníků, lékařů, burziánů, akcionářů, synáčků bohatých otců, tenisových, opálených sportovních dcerušek sladké buržoazie, pro něž volno bylo naplněním dnů a zábava povoláním, které ovládali, a kulturní referent teď s těmito lidmi obtíženými břemenem rekreace, sám dosud v kocovině, s šálkem černé kávy, zahájil kolektivní hru, aby udržel zdání výkonnosti, iluzi poctivě zasloužených dvanácti set svého měsíčního platu.

Učitel se potloukal po pingpongovém sále a pokukoval zléma očima přes zelený stůl a skrze skleněnou přepážku do temného zákoutí rohové lavice v koutě obloženém dřevem, kde jsem seděl s Emöke, pak hrál zápas s brýlatým pingpongovým samoukem a prováděl ukvapené polovirtuózní drivy a smeče, z nichž většina končila v síti, ale když se mu přece některý zdařil, píchl vždycky mlsným očima po Emöke, jestli se dívá, a bral dlouhé míče s elegancí plovárenských povalečů nebo plavčíků hluboko pod stolem a s výrazem suverénní útrpnosti utloukal brýlatého nadšence, který hrál se zápallem a ne

na efekt, ale pro hru samu, ale neměl nadání a neustále honil míčky zapadlé pod biliárové stoly v koutech sálu.

Já seděl s Emöke v tom zákoutí obkládaném dřevem, kde bylo skoro tma, a pil jsem grog, ale Emöke pila čínský čaj, protože člověk nemá pít alkohol, protože alkohol ho sráží na nejnižší stupeň fyzična, mění ho zpátky ve zvíře, kterým kdysi byl, a vyprávěla o léčení způsobem Paracelsovým, o stromech, které na sebe berou lidské choroby, stačí jemná jizvička v bříšku prstu a krupěj krve vytlačena do zářezu v kůře a mezi stromem a člověkem vytvoří se pouto jemného vlákna průzračné a prajemné hmoty, jímž člověk zůstává navěky spojen s tím stromem, jako zůstává spojen se vším, co kdy vyšlo z jeho těla, s vypadlým vlasem, s dechem, s nehtem, který si ustříhl, a nemoc protéká tím vláknem do stromu a strom bojuje s nemocí a přemáhá ji, někdy zahyne a uschne, ale člověk ozdraví, zesílí a žije. Vyprávěla o posedlosti zlými duchy, o vymítání svěcenou vodou a modlitbami, o černé magii a zlých mocnostech, které člověku slouží, má-li odvahu postavit se do středu mezikruží, do něhož je vepsáno sedm tajemných jmen Nejvyššího, a modlit se z pekelného žaltáře zlé modlitby, pozpátku, odzadu dopředu, vyprávěla o vlkodlacích, upírech, strašidelných domech a sabatech čarodějnic a její duch se potácel v těch nebezpečných světech, kterým člověk nevěří a posmívá se jim, ale jestliže se o nich jednou dozví, zbude mu v duši vždycky kapička hrůzy, děsu a strachu. Zapomněla na mě a já jsem mlčel, ona mluvila a v šedém světle deště se jí oči leskly jakýmsi horečným, nezdravým, nepřirozeným nadšením a já mlčel a hleděl na ty oči a ona si toho všimla a horečný lesk pohasl a také ze mne spadlo to podivné, zlé kouzlo čarodějné, deštivé chvíle a já se ironicky ušklíbl a řekl jsem Ale vy se snad nechcete proboha věnovat té černé magii? Vždyť to je koncentrované Zlo, a vy chcete dospět k Dobru. A tu sklopila oči a řekla Teď už nechci, ale kdysi jsem chtěla. Kdy? zeptal jsem se. Tehdy, když už jsem to nemohla vydržet a měla jsem pocit, že Bůh mě neslyší, že na mě

zanevřel. Tehdy jsem se chtěla obrátit o pomoc k Zlému, aby – aby mě ho zbavil. A udělala jste to? Udělala jste ty dva kruhy svěcenou křídou? zeptal jsem se. Ne, řekla. Bůh mě chránil. Teď už chápu, že Bůh člověka neustále zkouší a mnoho lidí neobstojí v té zkoušce. Ale proč ho zkouší? řekl jsem. Aby se přesvědčil, je-li člověk hoden veliké milosti oprostění od všeho tělesného. Je-li už hotov. Ale člověk se přece neprosil Boha o stvoření, řekl jsem. Jakým právem ho Bůh zkouší? Bůh má právo na všechno, řekla, protože Bůh je láska. Je nejvyšší milosrdný? zeptal jsem se. Ano, řekla. Proč teda stvořil člověka? Protože ho miloval, řekla. A proč ho teda stvořil? Proč ho poslal do tohoto světa plného utrpení? Aby ho zkoušel, zaslouží-li si jeho milosti, řekla. Ale copak ho tím vlastně netrápí? řekl jsem. Proč ho od začátku nenechal na pokoji, když ho miloval? Nebo když ho už stvořil, proč ho nestvořil hned dokonalého? Hned už k té nejvyšší blaženosti? K čemu celé tohle martyrium putování od Hmoty k Duchu? Ach, vy jste ještě nedokonalý, řekla. Bráníte se pravdě. Nebráním, řekl jsem. Ale chci mít důkazy. A když ne důkazy, teda aspoň logiku. Logika je též dílo boží, řekla. Tak proč se podle ní Bůh sám neřídí? On nemusí, řekla. Jednou to pochopíte. Všichni lidé to jednou pochopí a všichni budou spaseni. Zlo nakonec zmizí. Ale nemluvte už o tom, prosím vás, řekla a v očích se jí zase objevil ten výraz lesního zvířátka, které se bojí, že přijde o tu svou jedinou jistotu lesní svobody, přestal jsem o tom mluvit a odešel jsem ke klavíru, Emöke se opřela o resonanční desku a já začal hrát Riverside Blues, který se jí líbil, a pak jsem zpíval St. James' Infirmary a ze tmy a světla pingpongového sálu přišel učitel a postavil se za Emöke a já zpíval

*Do špitálu svatého Jakuba  
jdu navštívit ženu svou,  
vidím ji na bílém stole,  
krásnou, smutnou, bledou.*

A pentatonická melodie, která kdysi vznikla přímo z toho základního lidského smutku, jenž nemůže vyústit v nic než v křečovitý pláč, smutku dvojice, která se navždycky loučí, vplula do jejího srdce a Emöke řekla To je krásná píseň. Jaká je to píseň? To je černošské blues, řekl jsem a Emöke řekla Ano, černoši jsou prý velmi psychičtí lidé, slyšela jsem je zpívat náboženské písně z desky, u nás v kanceláři má jeden kolega desky z Ameriky. Ano, řekl jsem. Černoši jsou smyslní a potvory, ale mají veliký cit pro muziku. To je jen zdání, řekla. Jsou to psychičtí lidé, a já hrál dál a zpíval jsem, a když jsem skončil, řekl učitel: „Hergot, zmáčkni tam něco vod podlahy, ňáký bukibuki, ať si trochu skočíme, ne, slečno? Je tu nuda k ukousání, a ne rekreace!“ A tu se Emöke zasmála a řekla, abych ji pustil k pianu, sedla si k němu a začala hrát jistými, přirozeně harmonizujícími prsty pomalou, ale rytmickou píseň, ozýval se v ní vzdálený pohyb čardáše, puls maďarské hudby, který je tak neomylný jako blue notes v černošské písničce, a zazpívala altem, který zněl jako rovný hlas pastýřské fujary, jež se nedá modulovat, zesilovat ani zeslabovat, ale je jistý a rovný a primitivně krásný, a ona zpívala tvrdou a sladkou maďarštinou píseň, která nebyla ani smutná, ani veselá, ale jen zoufalá, zčervenaly jí tváře a ta píseň nebyla už skřehotání černého mága v dvojitém křídovém kruhu, ale volání pastýře na pustě, který neví nic o sabatu a černých mších, ale žije přirozeně, živí se ovčím sýrem a mlékem a spí v dřevěné chýši a zná několik pověr, ale nespojuje je s Nejvyšším ani se Zlým a jednou v životě ho posedne nezdolná touha a on jde a zpívá takovou zoufalou, toužebnou, rovnou, nemodulovanou a hlasitou píseň svou nemodulovanou a sladce tvrdou řečí a najde si družku a zplodí s ní jiné pastýře a žije dál o sýru a žinčici a s večerním ohněm a v pachu kůže a dřevěného uhlí ve své chýši. A tu mě napadlo, jak ji ta vulgární věta smilného učitele jakoby kouzlem vysvobodila z mátožného světa psychiky a že tahle píseň vzniká z veliké tělesnosti, která v ní je, ale věděl jsem, že to byla jenom učitelova věta, ne učitel sám, a najednou jsem

pochoopil tu katarzi, k níž směřovalo její drama, to, že Zlý v jejím životě byl ten živočišný pětáctýřicátník, majitel hotelu a statku, který ji zahnal do říše nebezpečných stínů, do toho neskutečného, ale hrůzného světa představ, a ona nyní hledá Nejvyššího, Dobro, Lásku, psychickou, netělesnou, boží lásku, ale že stačí možná málo a celá ta zvrácená symbolika obskurních metapsychologických týdeníků se může podivným, nepochopitelným, anebo spíše víc než pochopitelným zvratem duše postavit z hlavy na nohy, že tím Dobrým a Nejvyšším mohu být docela dobře já sám, že už jím možná jsem, i když si to ona ještě nepřiznává, ještě o tom snad ani neví, ale já už jím možná jsem v těch hlubinných, neznámých sklepeních našeho podvědomí, že už se jím alespoň stávám a mohl bych nyní rázem změnit ten příběh, tu legendu, mohl bych se skutečně stát Nejvyšším, Stvořitelem a stvořit člověka z tohoto krásného stínu, prchajícího zvolna a jistě do mlhovin šílenství, že tento mozek je dosud, ale ne už dlouho, schopen vrátit se ze slepé koleje neurčitých představ, po níž se ubírá, a vjet opět na pevnou stezku konkrétních věcí, ale už ne dlouho, už brzy se ztratí v šeru oněch oblaků, které se odpoutávají od pevné země a letí potom podle vlastních zákonů do propastí nesmyslných výšek a neznají už zákon tíže, a tedy nic, co z tohoto základního zákona pramení, a mají svou pravdu, která ani není lží, protože je to prostě jiný svět a mezi ním a tímto světem není dorozumění, a z dívky se stává žena a ze ženy stařena a uzavírá se v tom světě, obkličována pomalu sítí vrásek, a její lůno přichází nazmar a duše se pomalu stává truchlivou litanií stařeckých hlasů v gotickém průvanu chodby z tohoto světa do toho druhého, o němž nevíme nic a který je možná nic.

„Ohromný, slečno!“ řekl učitel, když dohrála, a začal tleskat. „A teď tam hod'te ňákej čardáš, ne?“ Zasmála se a skutečně začala hrát čardáš, rytmus zdůrazňovala celým tělem, oči se jí leskly, ale bez lesklých stínů horečky jako předtím v koutě obkládaném dřevem. Učitel poodešel od klavíru a zatančil diletantskou napodobeninu

čardáše, zavýskal (ale zcela mimo rytmus a zadupal mimo rytmus) a Emöke spustila píseň a učitel se směšně kroutil na parketu před pianem, ale její zpěv přilákal skupinku, která hrála hru francouzská pošta, i sportovní mladíky a dívky z pingpongového sálu a zábava se rozproudila, musel jsem zase sednout k pianu a obehřávat šlágry a několik mládenců a děvčat a učitel s Emöke se dali do tance. Emöke se změnila, vyloupla se jako pestré motýlí křídlo z šedivé a mystériózní kukly a tohle byla ona, ne legenda, ale skutečná Emöke, protože ten primitivní a podvědomý učitel neuvědoměle a primitivně našel správnou metodu k srdci skrytému v hloubce a k cestě do její budoucnosti, ale jemu ta cesta a ta budoucnost nebyla souzena, protože jemu také nešlo o tu budoucnost, ale jen o přítomnost krátkého rekreačního týdne, jen o oplzlý požitek a oplzlou vzpomínku, která mu měla zůstat. To já měl jít po té cestě, ale ušel jsem už po cestě vlastního života příliš daleko, abych se dovedl bez rozmyšlení vrhnout do budoucnosti. Vytloukal jsem ze žlutých kláves, které se nechtěly vracet do původní polohy, šlágr za šlágr a díval jsem se na ni, a tu jsem náhle začal, jako učitel, také toužit po tom těle, které bylo štíhlé a pevné, po nadrech, která nerušila jeho symetrii. Věděl jsem však, že je to všechno velmi, velmi komplikované; že je na to recept (a učitel by jej byl jistě hlásal: Vyspi se s ní, a tím se všechno rozřeší), věděl jsem, že je to konec konců správný recept, ale že tomu cíli, tomu tělesnému aktu musí předcházet něco daleko jemnějšího a složitějšího než učitelova přibližovací schematika, a že vůbec nejde o ten akt, ale o závazek, který představuje a jehož je sám jen dotvrzením, dotvrzením společenství, které lidé uzavírají proti životu a proti smrti, jen stigmatem stvořitelského činu, který bych mohl snad vykonat, ale já netoužil po tom činu (znamenal by léta a léta života a člověk ví, že každé kouzlo se nakonec rozptýlí po krajinách minulosti a zůstává jen přítomnost, všední den), ale po tom těle, po tom příjemném a od jiných odlišném rekreačním dobrodružství; po ženském klínu v úpatí dívčích stehů; tím bych



ji ovšem zničil, kdybych na sebe nevzal také ten celý život, a jak Emöke tančila s učitelem, začal jsem ho z celého srdce nenávidět, toho ne člověka, ale pouhý součet souloží, a na ni jsem dostal primitivní mužskou zlost za to, že s ním tančí, a že tedy není taková, jaká se mi zdála až do nedávné chvíle, ačkoliv jsem nesouhlasil s tím světem stvořeným ze zoufalých přání, ale radši takový svět než učitelův svět.

Proto když jsme se potom setkali na schodech cestou k večeři, zeptal jsem se jí ironicky, proč se tak věnovala učiteli; je to přece zřejmě člověk zcela nízce tělesný, a ona řekla nevinně Já vím, je to fyzický člověk, bylo mi ho líto. Musíme mít slitování s lidmi, kteří jsou tak ubozí jako on, a tu já se zeptal, jestli mě jí líto není, jsem přece také fyzický. Nejste docela, řekla. Ve vás je už aspoň zájem o psychické věci, v něm ne; najednou byla zas docela jiná než s učitelem, do tváře jí opět veplul ten oblak z jiného světa, usedla s mnišskou nepřítomností ke stolu a nevšímala si mlsných pohledů učitelových ani pohledů páska, který dosud setrval v úloze uraženého milovníka samoty, ale síly mu už začaly ochabovat.

Potom po večeři, na půl devátou, ohlásil kulturní referent filmové představení úzkých filmů. Emöke odešla do pokoje a já na zahradu. Byla vlhká, plesnivá, zanedbaná, usedl jsem na zpuchřelou lavičku, provlhlou deštěm. Naproti mně stál trpaslík s opršelým obličejem, s uraženým nosem a s fajfkou, z jaké vždycky kouřil můj dědeček; měl v zahrádce také takového trpaslíka s takovou fajfkou a bílý hrad s mnoha cimbuřími a věžičkami a skutečným sklem v oknech a každé jaro pečlivě natíral plechové stříšky hradu červenou barvou, protože ho (sedmdesátiletého starce) snad dosud vzrušovaly představy, které vzrušovaly mě, když jsem byl malý, a vzrušovaly mě ještě teď, když jsem si vzpomněl na ten dědův hrad: že ten hrad je skutečný, zmenšený, titěrný, ale skutečný, že po centimetrových schodech vystupuje snad někdy královské procesí třicetimetrových lodiček jako z Gullivera, že za okny ze

skleněných střepin jsou komůrky a pokoje a hodovní sály právě tak realistické jako ten hrad sám; nebo pohádka o Palečkovi: snil jsem, že bych byl Palečkem, že bych se mohl projíždět v autíčku na hodinový stroj, které se natahovalo klíčem, anebo v koupelně ve vaně v člunu, do jehož zádě se nalévala jakási chemická směs, a člun plynul tiše a pravidelně po miniaturním moři smaltované koupací vany. Zahleděl jsem se na kvetoucí, požívačnou, otlučenou tvář hliněného trpaslíka a byl jsem to zčásti já, já sám, třicet let starý, dosud svobodný, zapletený do poměru s Margitkou, vdanou ženou, a nevěřící už na nic, nic neberoucí příliš vážně, vidící do karet světa a životu a politice a slávě a štěstí a všemu, a osamělý, ne z nemožnosti, ale z nutnosti, a dosti úspěšný, s dobrým platem, celkem zdravý, celkem bez možnosti nějakého překvapení v životě, odhalení něčeho, co bych ještě nevěděl, ve věku, který se začínal hlásit počátkem drobných nepříjemností stáří, ve věku, kdy se lidé ještě v poslední lhůtě žení s možností dočkat se dětí dost starých, aby také prohlédly a také začaly vidět do karet, a ona, hezká, dosud mladá, s jedním dítětem, Maďarka, a tedy bytost poměrně nová, poměrně neznámá, ale zase přece jen dost stará, bylo jí osmadvacet, s dítětem, to by znamenalo zcela jinou ekonomii, a cizí, Maďarka, nepřítelství inteligentní, nahlodaná tím šílenstvím metapsychologie, bůhvíjak svatá, odmítavá, snažící se obrátit jiné na svou víru, ideální objekt pro rekreační dobrodružství, nic víc, nic víc než to, ale s tím strašným pohledem lesního zvířátka, s tou velikou sebeničivou obrannou reakcí proti světu, v mlžinách mystických pověr. Byla to věc života a smrti, ne horkého večera, meze dost měkké, aby se na ní dobře leželo, několika profesionálních slov, správně vystižené chvíle, kdy se touha léta a nálada rekreačního týdne skloubí ve vhodnou konstelaci odhození obav a vůle k riziku a odevzdání, ale věc celého života, lásky nebo sebeobětování, anebo smrti v mlze mystiky, v psychiatrii púlnočních kroužků, které se scházejí okolo kulatého stolku a zvou na zem duchy svých představ, kroužků uvadlých lidí

středního věku, podivínů, psychopatů, věřících v tomto dvacátém století v hýkaly a moc žabích chlupů nad rakovinou, opisujících pekelné žaltáře a modlících se pozpátku strašlivé černé modlitby středověkých zaprodanců Ďáblových, kteří neumírali přirozenou smrtí, ale bývali rozsápáni Ďáblem a z cárů těl a šlach a kostí, zlámaných žeber, rozteklých očí, vylámaných zubů, vytrhaných vlasů a cárů kůže byla duše vyrvána a odnesena do věčného žhavého hnilobiště pekel, anebo modlíci se zbožné modlitby a nepožívající maso a léčící choroby, získané neustálým nehybným prodléváním na modlitbách, příkládáním měděných kruhů a líbáním obrázků světců, ačkoli vlastně je žádoucí smrt, neboť smrt je vlastně bránou do dokonalejší životní roviny, která je blíž Nejvyššímu a věčnému Blaženství, taková věc to byla, ne věc jedné noci, ale všech nocí, po mnoho roků, a ne vlastně věc nocí, ale dnů, vzájemné péče, manželské lásky a snášení dobrého i zlého, dokud smrt nerozloučí dva lidi. Takové to bylo s tou dívkou, s tou dívkou, s tou dívkou Emöke.

Ale když jsem pak seděl v zatemnělém sále a kulturní referent (po několika marných pokusech uvést v chod promítací zařízení a teprve když mlčenlivý muž, snad mistr z nějaké továrny, se věci ujal, seřídil šrouby a převody a promítačka se rozvrčela a pracovala) promítal na malé plátno jakýsi film přesně vypočítaný na největší možnou nezábavnost (a přece to lidi bavilo, protože to byla promítačka na úzký film a stroj jim vrčel hned za zády a oni zde trávili týden rekreace) a místnost se ztrácela v zakouřeném šeru, vzal jsem Emöke za ruku, teplou a měkkou, a protože už zítra byl poslední den pobytu v rekreačním středisku a já musel něco udělat, nebo aspoň jsem podlehl tomu instinktu nebo té společností vypěstované nutnosti svádět v rekreačních střediscích mladé svobodné ženy, vdovy nebo i manželky, a požádal jsem ji, aby se šla se mnou projít ven. Svolila, vstal jsem, vstala také, v jiskření promítačky jsem zahlédl učitelův pohled, který ji sledoval, když odcházela z místnosti a se mnou do nočního světla srpnového večera před budovou.

Šli jsme po bílé noční silnici mezi poli, po obou stranách třešňové stromy a bílé patníky a vůně trávy a miliardy hlásků drobných živočichů v trávě a ve větvích. Vzal jsem Emöke pod paží, nebránila se, chtěl jsem něco říkat, ale nic mě nenapadlo. Nic, co bych mohl, směl říct, neboť špatné svědomí mi nedovolovalo spustit stavidla obvyklé srpnové noční výmluvnosti, kterou za takové noci neodmítne žádná žena na rekreaci, je-li mluvčí přijatelně mladý a nepřliš přes míru šeredný, protože jsem si znovu uvědomil tu věc života a smrti a to, že ona je jiná, hlubší, vzdálenější než jiné dívky. Jenom jsem se zastavil a řekl jsem Emöke, zastavila se také a řekla Ano? a pak jsem ji objal, nebo jsem učinil pohyb, jako bych ji chtěl obejmout, ale ona se vysmekla z toho nedokončeného sevření, pokusil jsem se znovu, objal jsem ji kolem štíhlého, velmi pevného pasu a přitáhl ji k sobě, ale ona se vyprostila a otočila se a šla rychle pryč. Pospíšil jsem za ní, vzal jsem ji znovu pod paží, nebránila se, a řekl jsem Emöke, nezlobte se. Zavrtěla hlavou a řekla Já se nezlobím. Ale opravdu, řekl jsem. Opravdu, řekla. Jenom mě to zklamalo. Zklamalo? řekl jsem. Ano, odpověděla Emöke. Myslela jsem, že vy jste přece jenom jiný, ale nejste, také vás ovládá tělo, jako všechny muže.

Nezlobte se na mě za to, Emöke, řekl jsem. Nezlobím se, řekla. Víím, že muži jsou většinou takoví. Není to vaše vina. Nejste ještě dokonalý. Myslela jsem, že jste už na cestě, ale vy ještě nejste. Ne docela. A vy, Emöke, řekl jsem, vy už jste – vy už jste se úplně vzdala všeho tělesného? Ano, řekla Emöke. Ale vždyť jste mladá, řekl jsem. Vy už se nechcete vdát? Zavrtěla hlavou. Muži jsou všichni stejní, řekla. Myslela jsem, že bych snad našla někoho, nějakého přítele, s kterým bych mohla žít, ale jenom jako s přítelem, vííte, nic fyzického, hnusí se mi to – ne, já tím neopovrhují, víím, že fyzičtí lidé to potřebují, není to samo o sobě nic špatného, ale pochází to ze špatného, z nedokonalého, z těla, z hmoty, a člověk směřuje k Duchu. Ale teď už nevěřím, že mi bude dopřáno takového přítele najít, a tak budu raději sama, s holčičkou. Mluvila, a tvář měla

mléčnou a spanilou ve světle hvězd a měsíce a srpnové noci; řekl jsem: Takového přítele nenajdete. Vy ne. To by musel být leda ten zahradnický tuberák, který vám půjčoval ty knížky, protože ten už nemohl. – Nemluvte tak o něm, přerušila mě. Nebuďte takový, prosím vás. Ale vážně, Emöke, řekl jsem. Copak vy nikdy nezatoužíte po člověku – myslím tak, jako dívky, když jsou tak staré jako vy a tak hezké, zatouží? Vážně si myslíte, že byste mohla najít přítele, který by od vás tohle nechtěl a nebyl přitom nějaký nešťastný člověk, mrzák, invalida? Ach, nejde o touhu, řekla Emöke. Každý člověk má pokušení. Ale musí je přemáhat. Ale proč? K čemu? řekl jsem. Taková touha nemusí být přece jen a jen fyzická. Může to být projev lásky, touhy po splnutí. Je na počátku zrodu většiny lidí, pokud se lidé rodí z lásky. Milujete přece svoji dceru. A copak byste už nechtěla mít děti? A vy byste jistě mohla. Chcete se toho všeho dobrovolně vzdát? Vzdát? řekla Emöke. Všechno je vůle boží. Ale brání vám Bůh nějak, řekl jsem. Dal vám toho tolik, víc než jiným. Jste mladá, hezká, zdravá, všichni chlapi nejsou jako ten váš první manžel a všechna manželství se neuzavírají z těch důvodů. Jsou muži, kteří ženy milují, nejenom pro tu tělesnou stránku manželství, i když to je součást lásky – Není to součást pravé lásky, řekla. Pravá láska je láska duší. Ale jak byste potom chtěla mít děti, řekl jsem. Nebo jste proti dětem? Ach ne, řekla. Děti jsou nevinné a potřebují lásku. Ale jsou zatíženy hříchem. A žena musí trpět za ten hřích, když je přivádí na svět. To není odpověď na mou otázku, řekl jsem. A krom toho porod může být dnes bezbolestný. Ale jste vy vůbec pro to, aby se rodily děti? Nebylo by lepší toho vůbec nechat a nepřivádět na svět pořád nové a nové výsledky hříchu či čeho a nové zatížence hmotou a tělem, protože to lidé většinou jsou? Nebylo by lepší nechat lidi vyhynout? Ne, řekla rychle. Je to vůle boží, aby žili. Bůh ve své nekonečné dobrotivosti chce, aby všichni lidé byli spaseni. A všichni budou, jednoho dne. Ale co je to všichni, řekl jsem. Kdy to bude, všichni? Nebylo by lepší toho

tedy nechat, aby „všichni“ byli „všichni, co teď na světě jsou“? Ach ne, ne, řekla. Ne. Ale vy to nechápete. Vy to nechápete, řekl jsem. Nerozumíte sama sobě. Jste plná rozporů. Nevyřešila jste si jedinou věc, jedinou logickou trhlínu v tom svém mystickém systému. Ach, co je to logika, řekla. Jenom školní předmět. Ne, všechno, řekl jsem. I to, že – že se mi strašně líbíte, že – vás mám rád, že – že – Neříkejte to, řekla, a tím mě zbavila nutnosti říci nakonec tu osudnou větu, která se v jejím případě nedala odvolat, která by znamenala plný svůj význam a nejen nezávazný slib, který lze zrušit, na který lze zapomenout, protože to byla ona, Emöke, ten příběh, ta legenda, ta báseň, ta minulost, ta budoucnost.

Stáli jsme právě před osvětleným vchodem do budovy rekreačního střediska. Dívala se do večerních stínů lesa, v očích ten výraz, ne už lesního zvířátka, ale výraz ženy, která zápasí se svým odvěkým prokletím, jež je příčinou její méněcennosti i obsahem její životodárné hodnoty, jež jí jedinou rudou vlnou zastře mozek i úvahu a rozvahu, ačkoliv na konci je ta bolestná záležitost, a pak třeba ostuda svobodné matky a starosti a riziko ztloustnutí a ztráty půvabu a života a všeho. Ale to prokletí se ženy přesto zmocní a ona podlehne, jako vždycky podléhala a bude podléhat, a z toho prokletí se rodí nový člověk. Dobrou noc, řekla Emöke a podala mi ruku. Emöke, řekl jsem, myslete na to. Dobrou noc, řekla a zmizela v hotelu; na schodech jsem zahlédl její štíhlé nohy a pak už nic a stál jsem ještě nějakou chvíli před hotelem a pak jsem odešel nahoru do svého pokoje.

Učitel ležel v posteli, kalhoty, košile, spodky, ponožky, všechno pečlivě rozvěšeno k vyvětrání na opěradle židle a pelesti postele, nespál, ale změřil si mě zlyma očima. „Tak co?“ řekl. Neodpověděl jsem mu, sedl jsem si na postel a začal jsem se svlékat. Učitel mě pozoroval očima, které se podobaly dvěma zčernalým, vyschlým fíkům. „A sákra,“ řekl. „Snad nejdeš spát s tvrdym?“ Ale houby, řekl jsem, zhasil jsem světlo a lehl jsem si do postele. Chvíli bylo

ticho. Pak učitel řekl: „Mně se zdá, že ty seš pěkněj lemoun. Že to se ženskejma neumíš. Přiznej se!“ Dobrou noc, řekl jsem. Za oknem zakokrhal kohout, vzbuzený zlým snem z nočního spánku.

\* \* \*

Na večírku jsem pil červené víno a díval jsem se na Emöke v letních šatech k tělu, s bílým límečkem a nahýma rukama, zcela takových, jaké nosí jiné dívky jejího vzhledu a jejího věku. Rekreatanti se pomalu osmělili a vyzývali ji k tanci, když viděli, že já sedím a piju (dřív neměli odvalu, neboť podle zákona rekreačních týdnů utvořili jsme já a ona dvojici a těmto týdenním nebo čtrnáctidenním kolektivům je takový svazek svatý), a tak byla Emöke pořád na tanečním parketu, jednou s kulturním referentem, který byl dosud napůl střízlivý, jednou s páskem, který už přestal vzdorovat, ale ještě nerezignoval na možnost užít si zbytek rekreačního pobytu (to jest užít si s některou ze čtyř nebo pěti mladých dívek v turnusu), jednou s bráškatým vedoucím oděvní prodejny, jehož tlustá manželka na ni hleděla láskyplným pohledem matrón, kterým na mysl nepřijde žárlivost, ale které v mladých ženách plných erotického půvabu spatřují jakési mystické sestry šalebného ženského údělu, jednou s kapelníkem jazzu, který jinak po celý večer neopustil stanoviště za pultíkem a neodložil housle, a s několika jinými, a já seděl nad třetí sklenicí červeného vína, neboť mě posedla zvláštní nerozhodnost člověka, který má v sobě dosud zodpovědnost, ale je příliš člověkem této doby, aby nemusel bojovat s lhostejností, lehkomyšlností, neodpovědností. Emöke, víno mi stoupalo pomalu do hlavy, Emöke na tanečním parketu vypadala naprosto jiná než těch pět nebo šest ostatních mladých dívek na parketě, s výjimkou toho, že byla ze všech nejpůvabnější, mladistvá, ale přitom zralá, bez nedokonalostí sedmnáctiletého obličejce, který se ještě nemohl rozhodnout, vymění-li půvab dětství za plochou a nezajímavou

krásu dospělosti, nebo za půvab mládí, ženský půvab věku zasnub a první plné, přirozené plodnosti, smála se jako ony, měla hluboký altový smích, tančila se samozřejmou jistotou žen, které umějí tančit, jako pták umí zpívat nebo včela stavět plást, tělo tanečnice pod tenkou letní látkou srpnových šatů, hleděl jsem na ni a něha a touha a sympatie k té zoufalé duši a touha po tom těle a nadrech, zesílená vínem, ve mně pracovaly, až nakonec víno, které muž užívá jako náhražku za ženino prokletí a riskuje otcovství, ženitbu, kariéru, celý život za podvod kratičké chvíle, mě zbavilo všech pout rozumu a rozvahy, a když jsem ještě spatřil, že odněkud z temných koutů sálu se vynořil učitel se zrakem rozsvíceným jako čarodějný kocour a vyzval Emöke k tanci a tančil s ní, přitisknut na její tělo, o půl hlavy menší než ona, satyr bez satyrské bájnosti, jen s požívačným satyrským obličejem, vstal jsem a energickým zrychleným krokem opilců jsem vrazil na parket a přebral jsem Emöke učitele z kola. Od rána jsem ji neviděl. Celý den jsem byl ve svém pokoji; učitel se vytratil, ale já zůstal v pokoji a spal jsem a přemýšlel o té dívce, o všech těch možnostech, které se otvíraly, a o své nejistotě a nerozhodnosti, ale teď jsem byl s ní, držel jsem ji kolem pasu jako včera, ale tentokrát se mi nevyškubávala, a měl jsem v hlavě víno a jí z očí zmizela mystická mírnost, klášterní odevzdanost uměle umrtvovaných vášní, a byly to oči maďarské dívky, jako souhvězdí nad pustou, a rytmus, který včera rozehrál klávesy starého klavíru, proudil nyní štíhlýma nohama a v bocích se měnil v kruhový pohyb milostné přede hry.

Učitel se uchýlil ke stolu, kde stálo dvoudeci bílého vína, a smočil pysky do té nakyslé tekutiny venkovských tancovaček, jejíž pach je pachem nelásky, odbývané ve voňavém sadu za hospodou, s horkým šepotem, slastnými steny a funěním, anebo když není dost ochotných klínů, mění se její osud v osud veškeré vody, vytékající do smrdutých nadehtovaných žlábků na smrdutých čpavých záchodech hospod a odtud do žumpy a odtud do země, která čistí vodu pokálenou tou



špinavou neláskou a mění ji znovu v křišťálové pramínky pramene v údolí, a pozvedl těžké, zlé, nenávislné oči, podlité krví, k parketu a sledoval mě pohledem outsidera, jak tančím s tou maďarskou dívkou; věděl, že já jsem mladý a svobodný a intelektuál z Prahy, člověk znalý té neurčité nakupeniny útržkových vědomostí, které vzbuzují zdání vzdělanosti, jaké se i on snažil vzbudit, a vyjadřoval se v noci opovržlivě o buranské společnosti, shromážděné na rekreaci, o fabričkách, které jsou blbé, až bučí, o zámečnicích, kteří se sotva umějí podepsat, a nepřišlo mu na mysl, že on sám neumí o mnoho víc než se podepsat, usmoleným krasopisem, který je přežitkem ještě z c. a k., a nezná o mnoho víc než čtyři základní početní úkony a trojčlenku a stručný přehled českého dějepisu, nabíflovaný kdysi v oné heroicky-vlastenecké podobě buržoazních a idealistických historií hrdinů a národního ducha a pomatený nyní nepochopeným marxismem, a dovede určit několik jevnosnubných a tajnosnubných rostlin, roztrždit vulgární zvířenu této země na savce, ptáky a bezobratlé, ale neví pranic o Dollově zákonu ireverzibility, o podivuhodném vývoji želvích krunýřů a pololegendárních archeopteryxech, a nevěří vám, řeknete-li mu, že brontosaurus měl v páteři dvě nervová centra, a tedy dva mozky, a jestliže napůl uvěří, promění to v nejapný vtip, a přece s výrazem nesmírné učenosti přednáší usmrkaným dětem v okopaných lavicích o tom, že dle anglického učenice Darwina člověk povstal z opice, a celý život je zvyklý intelektuálně převyšovat své okolí šesti- až jedenáctiletých žáčků a udřených zemědělců v sobotu v hospodě a venkovských podkovářů, jejichž ruka, zvyklá na váhu železného perliku, nevpraví do úzkého okýnka žákovské knížky týdenní rodičovský podpis, aniž celou stránku pomazala kolomazí a aniž se ten sukovitý podpis rozleze ven z těsné přihrádky předtištěného obdélníčku; neuvažoval nikdy, v mozku stíženém učitelským slavomamem, že je stejně těžké, ne-li těžší, a stejně záslužné, ne-li záslužnější, a pravděpodobně mnohem krásnější ovládat jemný mechanismus frézy nebo sou-

struhu, vytvářet na nich stříbrně se lesknoucí šrouby a matice, sledovat mléčný tok olejů a odplavovacích tekutin, které zavlažují nože fréz a hroty vrtaček, než opravovat červeným inkoustem přirozené projevy dětí na uniformní znetvořeniny dobrého českého slohu a zasívat školáčkům do duší nevykořenitelné, podvědomé přesvědčení, že před a se nepíše čárka; věděl tedy, že moje vzdělanost (byť to byla jen nakadeřená nevzdělanost, intelektuální podvod, jakého se dopouští devadesát devět procent lidí s maturitou s výjimkou toho jediného procenta, z něhož se stávají teoretičtí fyzikové, astronomové, paleontologové, paleografové, chemici a experimentální patologové) je větší, působivější než jeho, i moje sako, ušité u dobrého pražského krejčího, kdežto jeho podsaditá postava, o půl hlavy menší než Emöke, vězí v nedělním oděvu onoho střihu, který nepodléhá žádné módě a nikdy není moderní a je doplněn kravatou věčného vzoru nejasných kosočtverců a puntíčků, a proto mě zlýma a bezmocnýma očima slabšího, odstraněného, handicapovaného sledoval po parketu, kde jsem tančil s Emöke.

Dlouho jsme nemluvili. Cítil jsem její tělo, sálavé vnitřním teplem mladých žen, hudbou, dusnem, vínem a tancem. Nemluvili jsme a pak houslista-primáš spustil nějakou táhlou, ale rychlou cikánskou melodii, pohybující se v onom křečovitém rytmu, nejdříve protahovaný, sílící tón, který pak vybuchne v kratičkou synkopu, téměř příraz, a pokračuje dál v jiné výši, a Emöke začala zpívat maďarskou řečí nějakou tvrdou, krásnou primitivní prehistorickou píseň svých nomádských předků, zase změněná v to, co skutečně byla, v tu mladou dívku, soustředěnou vši energií kolem toho jediného úkolu svého ženského života, a točili jsme se v jakémsi divokém maďarském tanci a kolem nás se točily rozmazané tváře a postavy a stříbrné nástroje hudebníků, jako když se prudce roztočí kamera v rychlém panorámatu.

Nevím, jak dlouho. Dlouho. Potom, k půlnoci, nasadili tklivý sentimentální slowfox a saxofonista rozvzlykal altový saxofon

nejkoncentrovanějším sentimentem, jehož je schopen tento nejdokonalejší plod nástrojového šlechtění, a Emöke přestala zpívat a začal jsem mluvit já, odněkud z podvědomí nesčetných blues, která mě kdy vzrušovala, nořily se mi verše v trojverších, jako se vynořují černým kytaristům, rozsvíceným alkoholem, jako já byl rozsvícen vínem, a říkal jsem Emöke do šťastného, líbezného ouška verše jediného blues, které jsem kdy na světě složil, podmalované tím venkovským saxofonistou, jenž ani neznal tajemství černošské synkopy a proměňoval saxofon v kvílivý nástroj cukerínového sentimentu, zkrásnělého primitivní a odvěkou krásou té křečovitě, alkoholické chvíle, v níž alkohol, nepřítel, ale mnohem spíše také přítel člověka dává mu zvědět pravdu o sobě samém, pravdu o Emöke. Jen tahle chvíle je první, jediná a poslední. Ano, paní, jenom tahle krátká chvíle je první a poslední. Čekáme na ni roky, měsíce a řady dlouhých dní, a Emöke zmlkla a zpozorněla, viděl jsem proti kouřové cloně nikotinu a světel nad stolky její dlouhé, smolné řasy a pokračoval jsem Život je jako smolný kmen a čekáš, kdy tě zabije, Život je dlouhá smrt a není a ty čekáš, kdy tě zabije, Život tu dlouho není a najednou tu je. Tohle je chvíle – pokračoval jsem – kdy je možné setkání, Tohle je ta jediná chvíle setkání, Poslouchej, natáhni ouška, slyšíš, jak tahle chvíle zní, a na rtech Emöke, které obvykle vadly klášterní růží mrazivé askeze, se objevil úsměv, říkal jsem Bud' šťastna, bud' ráda, usmívej se celou noc, Bud' šťastna a usmívej se šťastně celou dlouhou noc, Někdo tu nebyl, ale teď přišel a jde ti na pomoc, podívala se na mě, v očích také takový úsměv, na rtech úsměv, saxofon kvílel a sténal. Poslyš, nastraž svá ouška, pohleď, jak světýlko v dálce blikotá, Vidíš, jak v tý černý dálce světýlko lásky blikotá, Skončila vláda smrti, nastává sladká sezóna života, a tu se Emöke zasmála nahlas a řekla To je hezká báseň! Kdo ji složil? Ale já zavrtěl hlavou a pokračoval jsem Neptej se, to jsem já a tohle jsou verše této chvíle, To jsem já a tohle jsou moje verše téhle chvíle, Odnikud přišly, jsou tady, jsou pro radost

a úsměv mojí milé, Emöke zvrátila hlavu, saxofon vzlykal a lkal a já říkal dál takové verše, dál a dál, jak mi přicházely z podivné, nikdy předtím a nikdy potom nepoznané inspirace, stejně krásné v té chvíli jako Píseň Šalomounova, krásnější, neboť tahle dívka je nikdy v životě neslyšela, nikdo ji nenazval Růží sáronskou, nikdo jí neřekl tu základní Pythagorovu větu lásky, Jak jsi krásná, přítelkyně má, neboť po celý svůj krátký život byla jen koupeným majetkem, termoforem z masa a krve a kostí, ale teď ji slyšela, báseň, kterou na ni složil muž, báseň, která tryskala z mužova srdce, podivnou magií tohoto šíleného věku telekomunikací přesazenou ze srdce a hrdla poloopilého černého shouteru z předměstí Memphisu do hlasivek tohoto pražského intelektuála v této společenské místnosti rekreačního střediska v tomto socialistickém československém státě, ale nevěděla nic o pitoreskní genealogii té písně a vnímala ji jen oním ideálním způsobem recepce básní, neboť každá báseň je vytvářena *ad hoc*, pro nějakou ženu, a není-li, není to báseň, nestojí za to, aby byla čtena a poslouchána, neboť nepochází z jediné možné a nepředstírané a pravdivé inspirace veškeré poezie, zdálo se, že je šťastná, a řekla šeptem Mohu vám věřit? Myslíte to vážně? Ano, Emöke, řekl jsem a z duše, ze srdce nebo odkud mi plynuly nové a nové verše v oněch alkoholických kytarových trojverších blues. Nevím, ale v té chvíli jsem s ní uzavřel manželství, v té chvíli jsem nabyl moudrosti, na niž už tento věk zapomněl, že manželství, život muže se ženou, není, nemůže, nesmí být podivným konglomerátem vášně a sentimentu, špíny a gastronomických požitků, doplňování duší a společných zájmů, že v něm nejde o porozumění, o rovnost intelektu, o doplňování povah a zaopatření a pořádek v jídle a cestu k srdci žaludkem, že to není ten směšný vztah kanonizovaný hollywoodským filmem ve dvacátých letech a tradovaný ještě v románech padesátých let, vztah platný nanejvýše pro pudová vzplanutí postpubertální erotiky nebo pro fosilie biedermeierovského měšťáctví, končící potom v odporných rozvodových

procesech neméně směšným vztahem nepřekonatelného odporu, ale že je to vztah samce a samice, pravěkého jeskynního páru dvou rovnocenných, ale naprosto odlišných jedinců, z nichž jeden ovládá kyj a druhý oheň, z nichž jeden přináší zvěř a druhý hněte chleba, kteří spolu přivádějí na svět mláďata podle pravěkých zákonů živočišného rodu, k tomu jedinému smyslu neustálé regenerace, k radosti slunce na nahé kůži a žaludečních šťáv a hormonálních básní a té jemnější radosti srdcí, poslušných toho zákona, že člověk musí dospět zase tam, kde jsou zvířata, ale o jeden zákrut spirály výše, zbavit se té psychoneurotické sentimentálně konvenční špíny, kterou zavalila vztah lidské dvojice staletí válek a loupeží a úchylné mystiky a mužské služebnosti a mužské vyvolenosti (Frauendienst ist Gottesdienst... pod mocí muže tvého bude žádost tvá, a on panovati bude nad tebou).

Ale když jsem se vrátil do sálu (na chvíli jsem odešel a na chodbičce záchodu, kde jsem zpíval blues beze slov způsobem, jakým odvěkou lidskou radost z tance a hudby dávají najevo mladíci, prozpěvováním nesmyslných a neinteligentně znějících slabik v rychlém sledu, jsem se dal do přátelské řeči s kapelníkem jazzu, který tam přišel také a uvítal ve mně bratra rytmicko-mezinárodního bratrství protirasistické, protifašistické synkopované hudby), uviděl jsem Emöke v náručí učitelově, který jí cosi velmi naléhavě říkal, a když mě spatřil (zůstal jsem stát, opřel jsem se o jeden ze sloupů a pozoroval jsem je), objevil se mu na tváři mimovolný výraz někoho, kdo je přistižen při nedovoleném činu, a když kousek skončil, poklonil se Emöke a odešel s neobvyklou ochotou ke svému stolu za své bílé víno a odtud na mě opět upřel černé nenávistné oči člověka, který se mstí za porážku v tom odvěkém zápase. Šel jsem k Emöke a vzal jsem ji do kola, ale ona byla najednou jiná, přes panenky se znovu přetáhla blána klášterní zdrženlivosti. Co je, Emöke? Co se vám stalo? zeptal jsem se. Nic, řekla, ale tančila mrtvě, bez života, podrobovala se trpně mým pohybům jako lhostejné tanečnice

lhostejných vyzvání na odpoledním čaji v kavárně, kam zabloudí osamělý mladý muž, sklíčený samotou, a chce se bláhově povzbudit, naplnit prázdnotu osamělého městského odpoledne lhostejným tancem s tanečnicí, kterou nezná a která nezná jeho, odtančí spolu triádu slowfoxů, mlčí nebo prohodí pár konvenčních vět, jeden druhému se nelíbí, pak se ukloní a on ji dovede k jejímu stolku, na němž je limonáda, a řekne Děkuji, ona kývne a rozejdou se a už o sobě nevědí a on pak sedí a dívá se na poloprázdný parket poloprázdné kavárny a už netančí a pak jde sám a osamělý domů a jde spát a je sžírán a rván tou lhostejnou osamělostí velkých měst. Co se vám stalo? naléhal jsem. Něco to bylo. Na něco jste myslela, Emöke, povězte mi to. A tu se na mě obrátila, v očích, kolem očí, v konfiguraci jemných vrásek obličeje, které skládají okamžitý lidský výraz, měla bolestné překvapení, smutně sebeironickou výčitku, jako ženy, které si náhle uvědomí, že se znovu dopustily něčeho, o čem se zapřísáhly, že už to nikdy neučiní, a řekla mi Nezlobte se, ale mohl byste mi ukázat občanskou legitimaci? V tisícině vteřiny mě zarazil, ne bolestně nebo pohoršeně, ale prostě zarazil bez atributů ten téměř úřední způsob a vzápětí jsem pocítil sympatii k té prostotě, přímosti, tuctovosti, čestnosti, která brala mou nabídku manželství tak věcně a to jest jediné správně, bez filmové mystiky křehkých citů, a okamžitě jsem věděl, že je to učitel, že učitel jí ve svém bezmocném vzteku namluvil, že jsem podvodník, ženatý muž, který si na rekreaci vyjel odpočinout od manželství, že v tento odporný, a přece logicky přípustný příběh přetvořil jeho oplzlý mozek moji vymyšlenou informaci o chystaném sňatku s vdovou a tu legendu Emöke, a hned zase vlna něžné lítosti k Emöke, která poznala ten druh mužů ve vlastním manželství a nyní ji zděsila možnost, že bych se já proměnil v jednoho z nich. Řekl jsem: Emöke! Kdo vám to namluvil?! Samozřejmě že vám mohu ukázat legitimaci, a sáhl jsem do vnitřní kapsy saka, abych vytáhl ten dokument, stvrzující pravdivost mého jednání, mé tváře, a tu mi řekla s nevýslovným

smutkem v hlase Proč mi lžete? (Prečo ma cigáníte? řekla v té své maďarské slovenštině.) Nemusíte mi nic ukazovat. Já všechno vím. Ale co? Co? Emöke! Není nic, co byste mohla vědět! řekl jsem. Proč to zapíráte? řekla. Myslela jsem, že jste jiný, ale vy nejste. Nejste. Nejste. Jste stejný jako všichni muži. Ale Emöke! Ne, neříkejte nic, já to vím. A proč nemáte alespoň ohled na svou snoubenku, když na mě nemáte. Já jsem konec konců cizí člověk, znáte mě několik dní. Ale proč na ni – Emöke! To je nesmysl! vykřikl jsem. To vám namluvil ten pitomec, ten učitel. Ale ten lže! Vždyť je to starý sprosták, copak to nevidíte? Nenadávejte mu, řekla. Od něho je čestné, že mě na to upozornil. Ale vždyť to není pravda! Není to pravda! Emöke! Nelžete, prosím vás. Ukázal jste mu její fotografii. Ale – (ukázal jsem učiteli Margitčinu fotografii s jejím dvouletým synem Petříčkem, nevím proč, snad z nějaké pitomé mužské ješitnosti). Ukažte mi tu legitimaci, když říkáte, že to není pravda, řekla Emöke, a tu jsem si vzpomněl, že ta fotografie je v legitimaci, odtud že jsem ji vytáhl, když jsem ji ukazoval učiteli, a i to on jí řekl, Margitka s koketní ofinou, s ňadry ve výstřihu letních šatů a s tím sladkým dvouletým blondáčkem mezi pampeliškami v trávě. Nemohu, řekl jsem chabě. Ale není to pravda. Nelžete, řekla Emöke. Prosím vás, aspoň nelžete. Já nelžu, řekl jsem. Nelžu, Emöke. Ale tu legitimaci vám ukázat nemůžu. Proč? Nemůžu. Protože – Proč? řekla Emöke a zadívala se na mě pronikavě a zase se na mě zadívalo to zvířátko, ale tentokrát jako by mu někdo něco bral, nějakou iluzi o lesní svobodě, o bezpečí zelených houštin, jako by se dívalo do tváře divokému dravci, o jehož existenci ve svém zeleném a slunném světě do té doby nevědělo, netušilo. Proč nemůžete? řekla naléhavě, vzrušeným hlasem, na jaký jsem u ní nebyl zvyklý, a oči zvířátka se rozšířily jako v onom posledním a definitivním poznání v záblesku zažloutlých tesáků dravce, a pak klášterní úběl těch tváří pokryl nepřirozený nach a Emöke nervózně, bolestně, skoro s pláčem řekla rychle Pusťte, musím už jít. Musím odejet vlakem v jednu hodinu v noci. Sbohem!

a vytrhla se mi a rychle odešla ze sálu, pryč, zmizela, a já zůstal stát, zmizela.

Otočil jsem se a spatřil jsem učitele, jak dřepí s výrazem uražené spravedlnosti na zlobou doutnající tváři u stolu.

\* \* \*

Čekal jsem na ni o půl jedné před budovou, ale přišla se svou spolubydlící, také Maďarkou, a ve skupince asi pěti Slováků, kteří všichni odjížděli nočním vlakem. Bylo zřejmé, že tu druhou dívku požádala, aby ji nenechávala se mnou samotnou, protože ona šla celou cestu s námi, a tak já nemohl Emöke nic říct, jenom jsem se jí zeptal, jestli jí smím psát. Jistě, řekla. Proč byste nesměl. A budete psát vy mně? Proč? řekla. Ztišil jsem hlas, aby to neslyšela ta druhá, a řekl jsem Protože vás miluju, Emöke. Věřte mi. Já vám nevěřím, řekla. Ta druhá kousek poodešla, ale byla pořád v doslechu, takže jsem musel dál mluvit tiše. Věřte mi, opakoval jsem. Přijedu za vámi do Košic. Mohu? Proč byste nemohl, řekla. Ale budete se mnou mluvit? Mohu přijít k vám? Jistě, řekla. A budete mi pak věřit? Neodpověděla. Budete mi věřit, Emöke? Ještě chvíli mlčela. Já nevím. Snad, řekla potom, a to už jsme byli u stanice, u venkovského nádražíčka, kde už stál připravený motorový vlak a u něho řidič v uniformě. Rekreatanti nastoupili, nějaký Slovák pomohl Emöke dovnitř s kufrem, a ona se pak objevila jako tmavá kontura v okně vozu. Emöke, řekl jsem vzhůru, jako bych ji zaklínal, jako bych od ní chtěl slyšet odpověď na věčnou a monotónní otázku času svého života, tak nijakého ve věčných variacích milostného rituálu, tak otřelého, tak bez hodnot, bez poctivosti, bez lásky, a přece tak spoutaného pohodlným návykem iluzorní svobody, že jsem se nemohl rozhodnout. Emöke, řekl jsem do tmy vzhůru k té kontuře, k té legendě, která končila, a od ní mi zaznělo slabě a z velké dálky Ano. Věřte mi, prosím vás, zavolal jsem tiše. Emöke! Ano, řekla.



Sbohem, ale to už nebylo volání osamělého zvířátka v lesní houštině, ale hlas zklamané a skeptické moudrosti lidské ženy, která se mění v obraz ztraceného času, a motor se rozhrčel a vlak se hnul, z okna zamávala bílá, štíhlá paže té dívky, toho snu, té šílenosti, té pravdy Emöke.

\* \* \*

Přes noc ze mne vyprchalo víno i moudrost i poznání nebo rekreační okouzlení, nebo co to bylo, a já se vzbudil do strážlivé a chladné skutečnosti nedělního rána a odjezdu z rekreace do Prahy, do redakce, k spolupracovníkům, k bolnému románku s Margitkou a k tomu všemu. Na vedlejší posteli chrápal učitel, spodky, košile, kalhoty, vše zase tak pečlivě rozvěšeno k vyvětrání. Neřekl jsem nic. Byl mi odporný, i s tou hygienou čistě vypraného prádla, protože špinavost jeho duše nemohla vyvětrat z těch spodků, ani z kalhot, ani z košile, on sám nebyl ani člověk, ale jenom oživlá špína, nadutec, blb, chlípník, nepřítel.

Neřekl jsem mu nic. Byl by to možná popřel. Nemohl jsem mu nic dokázat, nebyl bych nic dokázal nějakou rozčilenou konverzací. Mlčel jsem, ale brzy přišla má chvíle, chvíle pomsty, jediné možné pomsty, která ho zasáhla na nejcitlivějším místě: v jeho intelektuální samolibosti profesionálního instruktora moudrostí, pomsty, kterou si jako jámu vykopal sám a do níž se sám beznadějně shodil.

\* \* \*

Ale snad to byl Osud, ten mlynář, mstitel, vládce, přítel a pán – snad spravedlivý, který ji vykonal v tom vlaku, ujíždějícím šťavnatým krajem babího léta za klesající dráhou věčného slunce, věčného v mezích lidské věčnosti, jež svou lesklou a rudnoucí nádherou rozsvěcovalo obličejové tváře lidí sedících v kupé jako petrolejové lampy

a proměňovalo je v nazlátlé portréty: pár asi třicetiletých bezdětných manželů, on technický úředník projekční kanceláře, ona úřednice Státního úřadu statistického, zamklý tovární mistr, pásek, vedoucí oděvní prodejny, jeho manželka, já a učitel. A hrála se hra. Navrhl ji projekční úředník a jeho manželka: hráli tu hru velice často, neměli děti a zabíjeli čas po návštěvách u jiných bezdětných úřednických rodin, každý čtvrtek chodila manželka hrát bridž a on mariáš, byli členy Klubu turistů a jarní neděle trávili v trampské chatě ve Skochovicích, kde se scházeli se sousedy z ostatních chat a hráli volejbal, a když se setmělo, společenské hry: ta obecně známá hra, jejíž jméno nikdo nezná, ale kterou každý v životě někdy hraje, jako se pokouší o šach, a tato hra je mnohem lidštvější než mrtvá, zrudná, nanicovatá, feudální logika šachu, vysávající z lidského mozku tolik energie pro nicotný pohyb idiotských figurek: jeden vyjde za dveře a ostatní se shodnou na nějakém předmětu, osobě, zvířeti, papeži, Marsu, konzervě v kufru nebo na něm samém (na tom, který je za dveřmi) a potom ho pustí zpátky dovnitř a on musí pomalu a nepřímými otázkami eliminovat všechno ostatní na celém světě, až logickou cestou dojde k té věci nebo zvířeti nebo člověku. Úředník odešel za dveře a vedoucí prodejny navrhl, podle starého zvyku těch, kteří v životě zakopnou o něco výjimečného, něco, z čeho zasvítí duch do jejich neduchaplného světa denní rutiny a profesionální konvenčnosti laskavých frází a co potom celý život při každé příležitosti uplatňují, jeho samého, úředníka, ale pásek, který neměl ohledy k nejniternějším citům člověka, pravil, že to se dělá pokaždé a každé blbec to hned uhodne; sám žádal, aby za předmět pátrání byl určen levý stěvíc papežův. Ale manželka technického úředníka usoudila, že je známo příliš málo znaků tohoto předmětu, jako materiál, tvar, barva a podobně. „Ne,“ řekla. „Musíme mu dát něco lehčího, aby ti z nás, kteří to nikdy nehráli, poznali, jak se to hraje.“ (Učitel a žena vedoucího oděvní prodejny totiž prohlásili, že hru neznají. U manželky vedoucího to bylo pravděpodobné, ne však

u učitele. Podíval jsem se na něho; měl výraz tloušťků, zaskočených hrou na třetího, kteří vědí, že jsou vydáni na milost a nemilost štíhlým ze společnosti a odsouzeni dusat těžce a sípavě okolo kruhu lidských těl, dokud se někomu jejich bezmocnosti nezželí a on se nedá dobrovolně chytit. Lhal. Zcela zřejmě a očividně. Uměl hrát tu hru. Ale hrál ji asi nerad. Věděl jsem, proč lidé neradi hrají tuhle hru. Ne tloušťtíci. Lidé pomalí v jiné sféře. Byl nervózní. Pak si všiml, že se na něho dívám, a navrhl svůj kufr, aby vzbudil nějaké zdání.)

„Ne,“ řekla úředníková manželka. „To by bylo zas příliš lehké. Dejme mu pingpongový stůl v rekreačním středisku.“

Úředník byl povolán a začal s otázkou po konkrétní či abstraktní povaze předmětu.

„Je to konkrétní,“ řekla jeho manželka. Hned nato kývl učitel hlavou. Manželka vedoucího oděvní prodejny se s nejistým úsměvem tázavě podívala na úředníkovu ženu. V očích měla tolik inteligence jako učitel. Nebyla v nich však nervozita, jenom udivená nevědomost.

„Je to v Československu?“ zeptal se úředník.

„Je,“ řekli učitel, manželka vedoucího, pásek i úředníková žena sborem.

„Je to v Praze?“ zeptal se úředník.

„Ne,“ řekl sbor, z něhož tentokrát vypadl učitel.

„Je to v K.?“ zeptal se úředník. (K. bylo místo, odkud jsme odjížděli, kde stálo rekreační středisko.)

„Ne,“ řekl rychle učitel.

„Ale ano!“ okřikla ho s udivenou výčitkou manželka vedoucího oděvní prodejny. „Vždyť jsme si řekli, že to je...“

„Pst! paní M.!“ zvolala manželka úředníková. „Ano, je to v K.“ řekla svému muži.

„Tak co jste říkal, že to tam néjni?“ otázala se manželka vedoucího oděvní prodejny rozduřeným hlasem naivních lidí, „když to tam je?“

„Já jen abych ho splet,“ řekl učitel.

„Ale to se nesmí, pane učiteli,“ řekla žena úředníková. „To by pak ztratilo smysl.“

„To by právě bylo napínavější,“ řekl učitel.

„Ale kdepak,“ řekla úředníková žena. „Vtip té hry je právě v tom, že se musí odpovídat podle pravdy, ale nesmí se klást přímá otázka. Takže záleží jen a jen na člověku, jak chytře umí otázky klást.“

„Ale kdyby se moh trochu splíst, byla by větší legrace,“ řekl učitel.

„A jak byste to potom chtěl uhodnout, vy chytřej,“ řekl pásek. „Počkejte, až tam budete vy.“

„Tak hraje dál,“ řekla úředníková žena.

„Je to v budově rekreačního střediska?“ pokračoval úředník a potom několika zkušenými otázkami bezpečně určil předmět hledání. Pro nezasevce to vypadalo skoro jako jasnovidectví, ale byla to jen dlouhou praxí vycvičená logika a instinkt zkušenosti. Přesto to některé překvapilo.

„Vy jste chytřej, pane N.!“ zvolala manželka vedoucího prodejny.

„To není žádná chytrost,“ řekl skromně úředník. „Musejí se jen správně dávat otázky – od obecnějšího k speciálnějšímu, a za chvíli to máte.“

Potom poslali za dveře páska. Navrhl jsem, aby mu dali trubku Louise Armstronga. Zvedly se hlasy proti – manželka vedoucího obchodní prodejny, protože nevěděla, kdo Armstrong je, a učitel, který to také nevěděl – ale přesto jsem návrh prosadil. Odpovídat jsem musel většinou sám. Mdlý mozek páskův nenašel sice příliš snadno logickou cestičku k cíli, ale když zjistil přibližnou velikost předmětu a položil duchaplnou otázku, zda se s ním něco dělá, a pak ho napadlo zeptat se, je-li to v Československu, a potom, je-li to na zeměkouli, a konečně třetí otázkou této kategorie zjistil, není-li to v Americe (a mimo Československo, kde byl nucen žít, a zeměkouli, kde jsme nuceni žít všichni, znal a miloval a měl zájem už jen o jedno místo na světě), a náhle byl osvícen, nebo snad ústřední z jeho zájmů mu vsugeroval otázku a on se zeptal, dá-li se na to hrát.

Jakmile zvěděl, že ano, byl naprosto doma. Přesnou logikou, která pramenila z hierarchie jeho oddanosti tomuto jedinému smyslu, jaký život pro něho měl, se dozvěděl, že je to nástroj žestový, že tento nástroj je majetkem vynikajícího jazzového hudebníka, že tento hudebník je černý, a pak vítězně, ale zároveň zbožně pronesl celé to jméno, jako by pronášel dlouhý a posvátnou úctu vzbuzující šlechtický titul: Louis Satchmo Dippermouth Armstrong.

Pohlédl jsem na učitele. Ten se podíval na hodinky a mlčel. Když pásek skončil, navrhl učitel chraplavým hlasem, aby se hrálo něco jiného.

„To teda né,“ řekl pásek arogantně. „Nejdřív se musej pěkně všichni vystřídat!“

„Ano,“ řekla manželka vedoucího oděvní prodejny.

„A co kdybyste šla teď vy, paní M., no?“ řekla úředníková žena.

„Já?“ řekla manželka vedoucího prodejny.

„No?“

„Ale já to neumím!“ zvolala tlustá paní.

„Vždyť to nic není,“ řekla úředníková žena. „Snadno to pochopíte.“

„Jejej, já na to nepřijdu!“ řekla tlustá paní a zvedla ruce k ústům. „Kdepak! Já to neumím!“ vrtěla hlavou v panickém děsu prostých žen, které jsou skálopevně přesvědčeny o své hlouposti a nevědí nic o moudrosti života, která je v nich. Všichni ji začali přemlouvat. Tlustá paní vrtěla hlavou, pak začala roztávat. „Když já nevím,“ říkala. „Já to nebudu umět.“

„Tak děte, pani,“ pobídl ji pásek. „Tady jsme stejně všichni blbí, no né?“ obrátil se na mě.

Zasmál jsem se a podíval jsem se na učitele. Učitel nepřemlouval. „Tak jen jděte, paní M.,“ řekl jsem. „Nic se vám nestane.“

„Když myslíte, pane doktore,“ řekla manželka vedoucího, těžce vstala, těžce se protlačila mezi koleny v kupé a vyšla ven. Za

skleněnými dveřmi bylo vidět její širokou, dobrou a líbezně hloupou tvář v soustředěném úsilí pochytit něco z hovoru uvnitř.

Společnost za sklem se dohodla na sáčku s kávou, který měla paní podle informace manžela ve svém kufru. Manželka vedoucího byla vpuštěna dovnitř, zahihňala se, těžce usedla a otevřela ústa.

„Co – co to je?“ zeptala se po očividném úsilí.

„Tak se nesmíte ptát, paní M. Musíte dávat otázky jako můj manžel nebo tady pan P,“ řekla úředníková žena a kývla k páskovi.

„Ale když já to tak neumím,“ řekla tlustá paní prosebně.

„No tak. Zkuste to. No. Jen pomalu,“ konejšila ji úředníková žena. Tlustá paní se znovu zamyslí.

Krůpěje potu jí stékaly po mastné pleti kulatých lící a po dlouhé chvíli soustředěné námahy vyhrkla:

„Je to tady?“

„Vidíte, že to jde,“ řekla úředníková žena. „Ano, je to tady v kupé.“

Tlustá paní se rozhlédla. Očka, poloztracená v té hloupé tváři, tak hloupé, že hloupost ji téměř zdobila, se roztékala z předmětu na předmět, z osoby na osobu, zastavila se na černožlutém elegantním kufru páskově, na přenosném rádiu úředníkovy ženy, na mlčenlivé tváři továrního mistra, na mých silonových ponožkách a konečně na zsinale tváři učitelově, z níž sálaly zlé oči zmnoženou nenávistí.

„Je – je to k jídlu?“ zeptala se potom.

„Ano!“ zahlaholil sbor. Manželka vedoucího se šťastně usmála.

„Tak jsem to uhodla!“ řekla.

„To ano,“ řekla úředníková žena. „Ale ještě musíte hádat dál.“

„Jak to?“ podivila se tlustá paní.

„Zatím jste uhodla povahu té věci, ale nevíte ještě, co to je.“

„Jak to povahu?“ řekla manželka vedoucího nechápavě.

„Víte, že se to dá zbaštit, ale nevíte, co to je,“ vysvětlil jí to pásek.

„Aha,“ řekla paní a znovu se rozhlédla. „Ale tady nic k jídlu není.“

„Nemusí to být vidět, že,“ řekl technický úředník. „Může to být někde schované.“

„Ale jakpak to mám potom uhodnout, když je to schovaný?“ řekla tlustá paní.

„Musíte se právě ptát,“ řekla úředníková žena.

„Ptát?“

„Nu ano. Musíte přesně zjistit, kde to tady v kupé je.“

„Přesně?“ oči manželky vedoucího oděvní prodejny prosebně spočinuly na tváři úředníkovy ženy.

„No, jestli je to na zemi, nebo na lavici, nebo v prostoru pro zavazadla –“

„Je to v kufru?“ přerušila ji manželka vedoucího.

„Ano!“ ozval se sbor.

„Tak to sou buchty!“ zvolala šťastně tlustá paní. Hned nato ji zdrtilo poznání, že se mýlila. Vyjmenovala pak jedlý obsah svého kufru bez ohledu na protesty, že se nesmí ptát přímo, až na to přišla. Rozesmála se šťastně. „Tak jsem to uhádla,“ řekla blaženě a zazářila bezelstným, hloupoučkým pohledem po společnosti.

„No vidíte,“ řekla žena úředníková. Tlustá paní vzala manžela pod paží a řekla: „To je ale švanda, tahle hra!“

A teď přišla moje chvíle. Jako bych cítil, že někde jinde, v jiném kupé a přece skoro tady sedí Emöke, v hrozně samotě, obklopena a štvána už zase duchy křídových kruhů, ujíždí zpátky do světa své minulosti, do hrozně samoty té vyprahlé maďarské výspy, kde je navěky odsouzena k pověrám tuberkulózního zahradníka a k nočním můrám majitele statku a hotelu. Řekl jsem:

„Tak teď by mohl jít tady pan učitel.“

Učitel sebou trhl. Bránil se. Nikdy prý to nehrál. Nezajímá ho to, řekl dokonce, ale tím proti sobě popudil všechny ostatní. Nakonec musel odejít, zabručet a odejít a čekat za sklem s tupou tváří a pokleslým spodním rtem, s tupýma, zlýma očima. Dohodli jsme se na něm samém. Starý trik, a není vůbec těžké ho uhodnout. Tentokrát nikdo neprotestoval. Kývli jsme na něho. Učitel vešel.

„Tak co to je,“ řekl, jako by chtěl vzbudit žertovný a ležérní dojem.

„Jen se pěkně ptejte, pane učiteli,“ řekla manželka vedoucího.

Učitel si sedl. Viděl jsem, že mu soukolí v mozku, zvyklé na těch několik naučených moudrostí a na nekonečné, neplodné uvažování a opatření tělesného požitku, skřípe. Nebyl schopen ničeho. Nebyl schopen nejprostší logiky. Věděl jsem to.

„Je to – dům?“ vymáčkl ze sebe. Společnost, která ho neznala tak dobře jako já, se octla v rozpacích. Nevěděli, pokračuje-li učitel v žertování; já věděl, že je pitomý.

„Tak neblbněte a ptejte se pořádně,“ řekl po chvíli pásek.

Učitel se začal potit. Na nepříjemných černých panenkách se zračilo úsilí, na jaké nebyl tento organismus zařízen.

„Je to –“ řekl pomalu, „nebo – je to vlak?“

„Co blbnete?“ řekl pohoršeně pásek. „Dávejte správný otázky, jo?“

Učitel zrudl vztekem.

„Copak nedávám?“ řekl a z očí mu vyšlehl plamen touhy mít svou učitelskou moc nad tímto frajírkem v barevných ponožkách, který věkem ještě příliš nepřekročil onu lidskou kategorii, nad níž byl zvyklý neomezeně vládnout.

„To teda nedáváte!“ řekl pásek. „Ptáte se pitomě. Nesmíte se ptát přímo, že jo, je to kráva? nebo je to bejk? musíte se ptát, jaký je to? kde je to? a tak, že?“

„Kde to je?“ řekl rychle učitel.

„Himl –“ začal pásek, ale žena úředníková ho přerušila.

„Podívejte se, pane učiteli, musíte klást takové otázky, na které my můžeme odpovídat jenom buď ano, nebo ne, rozumíte?“

„No pochopitelně,“ řekl učitel. Všichni zmlklí. Mlčení se protáhlo. Učitel se topil v trapnosti.

„No tak, pane učiteli!“ zvolala netrpělivě žena vedoucího oděvní prodejny, dychtivá hry, v které sama měla takový úspěch.

Učitel vyvalil oči.

„Je to – je to k jídlu?“ řekl.



Společnost se rozesmála a učitel znovu zrudl. Tentokrát však bylo vidět, že se urazil.

„Ne!“ vykřikly obě ženy.

„Ale jó,“ řekl pásek.

„Jak to?“ zvolala tlustá paní.

„No jasný,“ řekl pásek. „Sou na světě lidi, kerý to taky jedí.“

„No ano,“ řekla žena úředníková. „Jenže to nemůžeme brát v úvahu, protože u nás to není zvykem.“

„Co váháte?“ řekl pásek. „Jaký není zvykem? Von se ptal: ‚Je to jedlý?‘ – já říkám: ‚Je.‘ Dyž to můžou jíst Zulukafři, proč by to nemělo bejt jedlý, ne?“

Všímal jsem si učitele. Těkal pohledem z tváře na tvář, úplně zmatený. Obličej jako by mu puchl zlostí. Spor páska s ženou úředníkovou pokračoval. Učitel nadsedl a řekl:

„Tak já se dám poddat.“

„Ale to nemůžete, pane učiteli!“ zaječela tlustá paní.

„Proč by ne?“ řekl učitel. „Dyť vy ani nevíte, jestli je to k jídlu, nebo ne.“

„Páč sme to nevochutnali, že?“ řekl pásek. „Třeba je to moc tuhý nebo to není dobrý a moh by se nám zvednout žaludek.“ Všiml jsem si, že mu v hlase, krom obvyklého zpěvavého akcentu jeho rodu, zaznívá také nenávisť k učiteli, zděděná patrně z let, kdy byl nějakým podobným zástupcem pedagogické vědy pokořován za manifestačně projevenou víru v barevné součásti oděvu a v požitek nejrůznějšího druhu jako jediný možný obsah života (kdežto učitel, nějaký podobný pořizek s měkkýma rukama a skrytou oplzlostí v mozku, zdůrazňoval samozřejmě práci).

„Totiž,“ ozval se tovární mistr (až do té doby mlčel; v dobách mládí pravděpodobně nenačerpal příliš mnoho z toho nepatrného skladu vědomostí, které za slušný měsíční plat prodával učitel, snad vůbec nevychodil školu a musel po celý život dřít, aby uhájil živobytí, ale v těch několika volných chvílích denně přemýšlel, možná četl,

pár knížek Kořenského, Vráze a nyní Hanzelky a Zikmunda; člověk nepříliš schopný humoru, ale schopný poctivého, těžkopádného, ale logického myšlení, jemuž pouze scházela slova). „Totiž,“ řekl. „V našich krajinách se to nejí, ale jsou na světě země, kde to dosud někteří lidé jedí. Tak je to...“

Učitel zaostřil nenávistný zrak na nového nepřítele, jenž k němu promluvil s úctou, vštěpovanou mu od dětství rodiči, staršími lidmi, kterou on později vštěpoval vlastním dětem, k učitelskému stavu, k učitelově vzdělanosti, moudrosti a spravedlnosti. Ale učitel jím pohrdal.

„Já se poddám,“ řekl znovu otráveně.

„Ale počkejte přece, pane učiteli. Vždyť je to docela lehké,“ řekla žena úředníková.

„Ne. Já se poddám. To nemá smysl, abych hádal, když dáváte věci, vo kterejch ani nevíte, jestli se jedí, nebo ne,“ řekl učitel. Znovu ho zavalili přemlouváním. Tlustá paní téměř plakala nedočkavou radostí ze hry. Učitel, bezmála černý vztekem, nabručený, nakonec povolil a ponořil se znovu do neplodného přemýšlení. Mělo vnější tvářnost téměř aljechinskou, ale bylo to jen šedivé převalování rozviklaného bucharu na prázdné kovadlině.

„Je to – auto?“ vzmožil se konečně.

Pásek se sprostě rozřehal.

„Ste blbej nebo co?“ vpálil mu do tváře všechno, co k němu cítil, své hodnocení, zpříma, bez vytáčky, jak je to nejvyšší a snad jedinou ctností pásků, kromě věrnosti falešnému a zoufalému ideálu, který si však sami nevytvořili (ale lidská hloupost, ne jejich hloupost, žízeň po životě na poušti špísbygrů, kteří v sobě nemají jiskru pro tento oheň, pro tuto záhadnou, zoufalou poušť). „Slyšel ste, že by někde žrali fára?“

„Nechte si ty výrazy, člověče,“ utrl se na něj učitel.

„Nonó,“ řekl pásek. „Jen nebud'te křehkej jako český sklo. Dyt sem snad tak moc neřek, ne?“

„Já nehraju,“ řekl učitel a dal markantně najevo uraženost. „Nemám to zapotřebí, nechat se urážet.“ Podporován novou vlnou protestů vložil jsem se do toho.

„Podívejte se,“ řekl jsem. „Jde o to, abyste si otázky logicky rozmyslel, rozumíte?“

Učitel po mně bodl očima.

„Řek sem, že nehraju,“ řekl.

„Ale, pane učiteli,“ zakvílela manželka vedoucího. „Přece nechcete mít takovou vostudu!“ Charakterizovala situaci zcela výstižně a přesně, byla pořád ještě dítětem, které neumí vidět císařovy nové šaty.

„Nechte si to vysvětlit tady od pana doktora,“ řekla žena úředníková. „Přece nebudete trhat partu.“

Učitel zahučel.

„Musíte začít od obecných pojmů,“ řekl jsem, „a otázkami pomalu specifikovat, rozumíte?“

Učitel neřekl nic.

„Chápete,“ řekl jsem sladce. „Nejdřív něco úplně obecného, nejlépe věc lokalizovat, a potom tu lokalizaci určovat stále přesněji, až zjistíte, tak říkajíc, přesné souřadnice,“ pohlédl jsem naň tázavě. Nerozuměl ničemu.

„Nejlépe ovšem je,“ řekl jsem, „zjistit si, je-li to abstraktum, nebo konkrétum.“

Učitel mlčel.

„Tak to zkuste. Položte probatorní otázku,“ žvanil jsem. „Pokuste se objekt lokalizovat.“

V nenávisti pohnul učitel rty.

„Je – je to černý?“ řekl.

Pásek vyprskl a v záchvatu smíchu zvedl pavoučí nohy do výše, div že nekopl učitele do nosu.

„To už je velmi konkretizovaná premisa,“ žvanil jsem dál vlídně. „A nedozvíte se z ní nic o lokalizaci. Lokalizovat, lokalizovat, pane učiteli!“ mlel jsem pořád dokola.

„Je to –“ řekl učitel zblble, „je to – vagón?“

„Ach,“ povytáhl jsem obočí, „není. A zase nevíte nic o lokalizaci.“  
Pásek zařehal.

„Hergot, tak se zeptejte, kde to je!“

Učitel si ho změřil.

„To už jsem se ptal,“ řekl hlasem, který vyzýval k hádce.

„Jó, ptal, ale blbě,“ řekl pásek. „To se nesmíte ptát ‚Kde to je‘“  
zaparodoval – velmi zdařile – stupidní melodii učitelových otázek.  
„To musíte říct: ‚Je to tady?‘ nebo ‚Je to – je to,‘“ hledal rychle něco  
vtipného. Nenapadlo ho nic než pojem, v němž je jeho druhům,  
ale i mnoha jiným lidem, snad všem, možná, koncentrován veškerý  
humor světa: „Je to v prdeli třeba, ne?“

„Ale pane P.!“ zahihňala se manželka vedoucího oděvní prodejny.

„Nehraju,“ řekl učitel. „Dyž se tady lidi neuměj chovat slušně, tak  
já nehraju,“ prohlásil s učitelskou ctností.

Ale pak přece hrál. Donutili ho, a vydrželo to s ním skoro do Pardubic, kde on i vedoucí oděvní prodejny s manželkou vystupovali. Byla to největší zábava, jakou kdy tato společenská zábava poskytla mně nebo páskovi nebo manželce technického úředníka, neboť to nebyla zábava, ale boží mlýn, který ho drtil mezi vantroky. Pomalu, veleřadou nejnepřátelných otázek, které nakonec ztratily jakýkoliv stín systému, vpravil se do intelektuálního rozpoložení, označovaného v rohovnických kruzích slovem groggy. Otázkami jako „Srdí to?“ vzbudil podivuhodně vydatné prameny sarkasmu v duši páskově, jehož barevné ponožky každou chvíli stoupaly jako dobrá slunce ohňostrojů ke stropu. Otázkou „Je to vůbec něco?“ dal námět pro meditaci mně, neboť jak zazněla, opravdu jsem nevěděl, co to je, ten učitel, po celý život hlásající jakousi morálku, neopírající se o žádné zákony, ani Kristovy, ani Marxovy, a žijící bez morálky, i bez morálky lidského živočicha, pro niž platí odvěký zákon stáda, co nechceš, aby jiní činili tobě, nečiň ty jim, žijící bez smyslu, bez náplně, pouhý systém střev a reflexů, ubožejší než malý, hedvábný syslík, chycený

do klece, který se růžovými drápkami marně snaží podhrabat si v plechové podlaze cestu ven, k sladké, jedině cenné svobodě. Tento tvor nepotřeboval svobodu, která je jistě nejvyšším smyslem našeho života, ale již nelze dosáhnout jinde než v moudrosti, jež pochopí naši nutnost, i když se často oháněl slovem Svoboda na národně socialistických schůzích; svobodu, která je nutná, abychom nezesléli, jsme-li lidé, protože to nebyl člověk. Jistě není nadčlověk, ale vždycky se mi zdálo, že je podčlověk. Je, jsou s námi po všechny dny světa jako Ježíšovi chudí, jenomže oni nebývají chudí, nebývají ubozí. Podlidé. Ti malí nebo velcí, podsadití či hubení savci, kteří neznají lásku, věrnost, poctivost, alter-ego, všechny ty ctnosti a nutné vlastnosti člověka, jimiž jedině se udržuje existence rodu zvířat i lidí (uvědomělé u lidí, neuvědomělé u zvířat, pásovců, u bílých myšek, které se nikdy ve svém krátkém životě v přirozeném stavu ducha navzájem nezardousí), kteří zcela samozřejmě, bez rozpaků prosazují absolutní prioritu svého nácku, svého pomyslného (ale jim samozřejmého) práva, slovy o své neomylnosti roztrubují svou pitomost, vždycky hotovi soudit druhé, odsuzovat druhé, ani na okamžik nezapochybují o své samozřejmé dokonalosti, ani na okamžik se nezamýšlí nad smyslem své existence, vysmívají se křesťanství a morálce jako přežitkům, ale v hloubi duše nenávidí komunismus, který jim bere svobodu být příživníky, ale nad nímž přece někteří z nich vítězí, neboť i na něm dovedou příživničit, a nikdy nepřijdou na to, že jsou vlastně kůží a kostmi ohraničenou smrdutou prázdnotou, nechávají po sobě stopy drobných i větších ublížení, zničených životů, rozvrácených životů, zmařených prací, nevykonaných úkolů, ohavných rozvodů, zločinů a tupého a špinavého cynismu. Ti, kvůli nimž musí existovat peklo a věčné tresty, alespoň tresty lidské paměti, nemá-li být všechno na světě jediná gigantická nespravedlnost, neboť snad ani celá budoucnost usku- tečněného komunismu nemůže vynahradit oceány utrpení, které ve světě za těch osm nebo devět tisíc let své existence, kdy se vždycky

dokázal přizpůsobit a nikdy netrpěl, zatímco jiní trpěli, protože vždycky pohotově hlásal Pravdy, neboť mu byla vždycky lhostejná pravda, způsobil, zcela nenápadně, podčlověk, v srdcích zrazených přátel, surově zbitých žen, opuštěných milenek, ztýraných dětí, zničených konkurentů, kteří mu stáli v cestě, obětí jeho zlé nenávisti, která snad ani nepotřebuje důvodu a potřebuje jen krev, jen pomstu, surovou a přímou, nebo oblečenou do legálního verdiktu legální společnosti. Ach, je s námi dosud, spíše než Ježíšovi chudí, jako zlá výčitka a výsměch našim krásným slovům, jako memento naší domýšlivosti, jako výstraha klidu sebeuspokojení, podčlověk, náš nepřítel, bořitel, škůdce, podčlověk, vrah.

Nakonec se učitele ujal tovární mistr a prostým rozumem a trpělivou prostotou ho dovedl k pokořujícímu cíli: k poznání, že předmětem jeho pouti za pojmem byl on sám, že on sám byl stupidní odpovědí na celý ten mumraj stupidních otázek, které kladl a které ho stály nejhlubší pokoření jeho života, byl-li to vůbec život. V Pardubicích vystoupil, a se mnou se ani nerozloučil.

\* \* \*

Taková to byla pomsta. Ale když jsem pak přijel do Prahy a kráčet v tlačenci nádražního davu podzemní chodbou k východu, kde se rozsvěcovaly hrozny dívčích tváří, těch velkoměstských tváří, růžových pudrem, zjemnělých, krásných pražských tváří, a pak mě přijaly do svých barevných a temných jícnu hlučné ulice, ozdobené barevnými zvony letních šatů a stísněné hlukem každodenních nepříjemností, když jsem se znovu tajně sešel s Margitkou v modrobíle pruhovaných šatech, v diskrétním boxu u Myšáka, s Margitkou, která se živila karamelovým krémem a otáčela na mě něžné, zamilované oči, když jsem se zase začal účastnit té veliké hry drobných surovostí, klamů, podvodů, přetvářek a lží, v jejímž pozadí je touha po ztraceném ráji, po jiném, dokonalejším člověku, který snad kdysi

byl a který snad zase jednou bude, ale teď se teprve rodí těžkým a velikým císařským řezem socialismu (snad se už batolí v plenkách v okruhu továrního mistra, ale to nevím, neznám, nemohu říci), byla už Emöke zase jen snem, jen legendou, která snad ani nikdy nebyla, vzdálenou ozvěnou jakéhosi cizího osudu, v jehož skutečnost jsem téměř přestal věřit. Nenapsal jsem jí, neposlal jsem knihy, které jsem chtěl poslat, filosofii, krátký soukromý kurs myšlení od Sokrata k Engelsovi, do Košic jsem nejel.

A časem, velmi brzy, rozhostila se ve mně lhostejnost k té legendě, ta lhostejnost, jež nám dovoluje žít ve světě, kde denně umírají tvorové naší vlastní krve na tuberkulózu a rakovinu, v žalářích a koncentračních táborech, v dalekých tropech na krutých šílených bojištích starého světa, který zešílel krví, v šílenství zklamané lásky, pod břemenem směšně nepatrných strastí, ta lhostejnost, která je naší matkou, naší spásou, naší zkárou.

\* \* \*

Tak se stává příběh, legenda, a nikdo ji nevypráví. A přece někde žije člověk, odpoledne jsou horká a marná, a člověk stárne, je opuštěn, umírá. Zbývá jen deska, jméno. Možná ani deska, ani jméno. Ten příběh, tu legendu nosí ještě několik let někdo jiný v hlavě, a pak také umírá. A ostatní lidé nevědí nic, jako nikdy, nikdy, nikdy nevěděli nic. Jméno zaniká. I příběh, legenda. A po člověku není už ani jméno, ani vzpomínka, ani prázdno. Nic.

Ale snad někde přece zůstává alespoň otisk, alespoň stopa slzy, té krásy, té líbeznosti, toho člověka, toho snu, té legendy, Emöke.

Nevím, nevím, nevím.

*Praha, jaro 1958*

# **Josef Škvorecký**

## **Legenda Emöke**

Edice Současná česká próza  
Ilustrace na obálce z Pixabay.com  
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze  
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání  
Verze 1.0 z 20. 2. 2019

ISBN 978-80-7602-617-9 (epub)  
ISBN 978-80-7602-618-6 (pdf)  
ISBN 978-80-7602-619-3 (prc)